

Van de redactie

Beste leden van onze heemkundekring. Het jaar 2011 is weer al op een paar maanden na voorbij gegleden. Het 10de jaar van ons bestaan, wat hebben we leuke dingen meegemaakt. Het stapeltje Cronicken bevat nu al een aantal van 22. Ik zit ze nog wel eens na te lezen. Allemaal herinneringen waarbij we goede gedachten hebben. Soms ook wel eens een minder leuke in onze kring, in onze familie of in onze vriendenkring. Maar zo bestaat ons leven nu eenmaal. Soms zeggen we wel eens: Laten we de vervelende dingen vergeten en de goede onthouden. Een groot geluk als we dat kunnen, maar het vergt wel eens wat tijd om het uit je gedachten te bannen. In die tijdspanne is mijn leeftijd van 65 naar 75 gegaan.

Het bestuur en de redactie hebben momenteel de taak om de 560 leden tellende historie minnende kring naar de zin te maken. Ik voel dat best wel als een taak met veel verantwoording, die op onze schouders rust. Ze krijgen allen onze Cronicke in de bus. Vorig jaar waren het er drie, maar dit jaar zullen het er twee zijn.

In de eerste plaats zijn we afhankelijk van de copij die we krijgen aangeleverd. In het eerste nummer hadden we zoveel persberichten en mededelingen dat we moesten uitkijken om niet boven de 40 pagina's uit te komen. Hoewel ik graag met andere verenigingen meeleef, zijn we dan in zekere zin niet bezig om onszelf te promoten. We zijn natuurlijk afhankelijk van de verhalen of verhaaltjes die we aangeleverd krijgen. Ik wil daar nog eens extra de nadruk op leggen. Ziet u er kans voor om een artikel voor ons kringblad te schrijven? Al is het maar kort, soms is het met een leuke foto uit Flupland al mogelijk om een stukje historie van ons schiereiland bloot te leggen. Stuur het alstublieft op naar de redactie, al is het nog zo simpel en bescheiden, we willen u er graag bij helpen om het af te maken. Het hoeft echt niet ingewikkeld te zijn. Indien u dat wilt wordt het gecorrigeerd en voor het geplaatst wordt krijgt u het zelf eerst nog te lezen. We willen het eenvoudig houden, de lezers moeten er naar uit zien en dat doen ze ook. We zouden vooral in Anna Jacobapolder ons ledenbestand nog wat uit willen breiden. De kosten doen het niet. Voor elf en een halve euro bent u een vol jaar lid. Een gezinslidmaatschap kost maar 16 euro. Niet alleen onze leden lezen ons blad, nee, ik hoor het dikwijls dat ons blad de rondte doet langs kennissen en familie. Dat komt er op neer dat het bij meer dan duizend gezinnen gelezen wordt. Dat vinden wij natuurlijk alleen maar leuk. Laat anderen het maar gerust lezen. Wie weet wat het ons voor

voordeel brengt. Deze Cronicke zal 24 pagina's tellen, om wat geld voor de weegbrug te besparen. Ik kan mezelf daar echt niet in vinden, maar omdat ik er aan gebonden ben, zal ik de tekst naar rato inleveren.

Mijn vrouw Janny verzorgt de ledenadministratie en is ook dicht betrokken bij de inning van de contributie. U zult begrijpen dat we blij zijn met overbetalingen. Vorig jaar zaten we daarmee dicht bij de 400 euro. Daar zijn we natuurlijk erg blij mee en reken maar dat er zuinig mee omgesprongen wordt. Ook onze website word nog al eens ontdekt, wat we zeer op prijs stellen. Een jonge vrouw reageerde pas geleden op de lijst van overleden personen van inwoners en oud-inwoners van Sint Philipsland en Anna Jacobapolder. Ze vroeg mij of ik daar haar vader aan wilde toevoegen. Die stond er niet op. Het klopte hoor. Het was een klasgenoot van mij op de lagere school. Van 1943 tot 1949 zat ik met hem in dezelfde klas bij de meesters Knulst, Leune en Van den Ende. Zeven klassen, toen was het voor ons gebeurd. Een paar jongens mochten naar de Mulo. De rest was bestemd voor de veldarbeid. Haar vader leerde bij Adrie Everaers het kappersvak. Later verdween hij voor ons uit het zicht. Nu, opeens een vriendelijk briefje met de vraag of ik ook haar vader op deze lijst wilde plaatsen. Natuurlijk heb ik dat gedaan. Hij is maar 45 jaar oud geworden. Er volgden heen en weer een aantal mailtjes op. Zulke dingen gebeuren meer. Soms elke week wel een mailtje of telefoontje met vragen van allerlei aard. Meestal kan ik ze wel helpen. Soms komen ze op bezoek en dat levert dan weer een aantal foto's – en zelfs een nieuw lid voor onze kring op.

Deze inleiding hoort bij Cronicke 23. Dat zijn we gewend. Ze wordt gevolgd door een scala van onderwerpen die onze

heemkundekring momenteel bezig houdt. Lees daarover vooral het stuk van de Voorzitter.

Vanwege mijn gezondheid ben ik momenteel veel aan huis gebonden. Dat heeft tot gevolg dat ik me nogal eens vermaak met wat te schrijven. Meestal weet ik wel iets waarover ik het wil hebben. De ervaring leert dat er al schrijvende een verhaal ontstaat. Na het schrijven volgt schrappen en aanvullen. Zo kwam ik er toe om een verhaal te schrijven over een boerderij. Met de foto's is het wat te lang geworden om het in deze Cronicke nog te plaatsen. Daarom bewaren we het voor de eerste Cronicke van 2012 D.V. Dit omdat een verhaal over de eendenkooi in Anna Jacobapolder van Han Quist, vanwege de landschapsfair, die kort geleden in de eendenkooi aan de Noordweg werd gehouden meer relevant was voor deze Cronicke.

Han Quist heeft een stukje in dialect geschreven. Ook wel leuk natuurlijk. Van hem een verhaal over 'Keesje'. Verder een verhaaltje van een oude bekende van ons, die vele jaren geleden stage kwam lopen op Flupland. Het krijgt zelfs nog een vervolg!

Met een bruiloft in oorlogstijd uit een landarbeidersgezin en enkele poëzie versjes uit vroeger tijd brengen we wat verscheidenheid. Ik vindt het wel leuk om dit soort dingen vast te leggen. Let ook vooral op de mededelingen van het bestuur en onze webmaster.

Verder in deze Cronicke een verhaaltje over onze ouders en grootouders, hoe ze in crisis en oorlogstijd, maar ook nog wel daarna, de spekkuij vulden. Maar ook de wintervoorraad insloegen om de koude wintermaanden met een groot gezin en een klein budget door te komen. Ik wens u veel kijk en leesplezier.

Jan Kempeneers

Van de voorzitter

In de laatst verschenen Cronieke heb ik in mijn voorwoord een oproep gedaan om de Algemene Leden Vergadering (hierna te noemen ALV) massaal bij te wonen. Daarbij wees ik op het bijzondere karakter van die avond, aangezien er aandacht zou worden besteed aan het 10 jarig bestaan van onze Kring. Er zou een terugblik worden gedaan op de belangrijkste gebeurtenissen die zich in de afgelopen 10 jaar hebben voorgedaan en die de moeite van het memoreren meer dan waard zijn. Maar uw aanwezigheid was ook belangrijk omdat er een presentatie zou worden verzorgd over de ontwikkelingen aangaande de aankoop van de weegbrug. Na een vragenronde aan het eind van de presentatie zouden de leden voor de keuze worden gesteld of het bestuur al dan niet moet overgaan tot aankoop van de weegbrug van de huidige eigena(a)ren. (ik spreek bewust in meervoud omdat een gedeelte van de ondergrond eigendom is van de Ambachtsheer, de heer Bohlke te Amsterdam).

Helaas bleef de belangstelling ver achter bij de verwachtingen, maar omdat de belangen zo groot zijn is het toch belangrijk de notulen van deze ALV (welke in de eerste Cronieke van 2012 zullen worden opgenomen), aandachtig door te lezen. Om te voorkomen dat ik de secretaris het gras voor de voeten wegmaai, beperk ik me hierna tot het vermelden van de onderwerpen die op die avond aan de orde zijn geweest. Voor de verdere details verwijs ik naar het verslag van de secretaris.

Bij vrijwel elk jubileum is er altijd wel een lid (soms meerdere) met extra verdiensten en in een enkel geval maakt een van de oprichters nog steeds deel uit van de vereniging. Zo ook bij onze vereniging in de persoon van Jan Kempeneers. Zoals bij iedereen bekend, is Jan een van de initiatiefnemers geweest van de oprichting van onze Kring, inmiddels dus al weer meer dan 10 jaar geleden.

Daarna heeft hij vele jaren deel uitgemaakt van het bestuur en heeft hij vele verdiensten voor de vereniging gehad. Teveel om hier op deze plaats op te sommen maar die wel benoemd worden in het verslag van de secretaris (zie eerste Cronieke van 2012). Vanwege zijn vele verdiensten voor de vereniging heeft het Bestuur in de laatste reguliere vergadering voor de ALV unaniem gemeend Jan te benoemen tot lid van verdiensten.

Aangezien op de dag van de ALV definitief vaststond dat Jan i.v.m. zijn gezondheid niet aanwezig kon zijn, heeft een delegatie van het Bestuur in een bliksembezoek bij hem thuis hem benoemd tot Lid van Verdiensten en hem de daarbij behorende oorkonde en een passend cadeau uitgereikt. Uiteraard werd ook zijn vrouw Janny in de huldiging betrokken.

Ik hecht er aan in dit voorwoord van dit heuglijke feit mededeling te doen en verwijs verder naar het verslag van de secre-

taris waarin de vele verdiensten van Jan nog eens worden belicht.

In het begin van mijn voorwoord verwees ik al naar de presentatie over de mogelijke aankoop van de weegbrug die op de avond van de ALV werd gehouden. De mogelijkheid tot aankoop diende zich aan in 2004 en vanaf dat moment is het bestuur en een speciaal daartoe opgerichte commissie zich met deze materie gaan bezighouden.

Alle voors en tegens van een aankoop, de resultaten van de onderhandelingen met de gemeente en eigenaren, de inhoudelijke restauratie/verbouwing, de subsidie- en sponsoraanvragen, en alle zich verder aandienende relevante kwesties werden in de presentatie belicht. Aan het eind van de presentatie werd de keuze voor aankoop aan de vergadering voorgelegd.

Uit een stemming middels handopsteking bleek een zeer grote meerderheid voorstander voor aankoop te zijn. Tot zover de stand van zaken tot en met de ALV.

Omdat bekend was dat de weegbrug inmiddels door de gemeente uit het bestemmingsplan was wegbestemd, werd in een uitvoerige brief van 9 mei 2011 aan het college van B en W gevraagd de weegbrug weer in het bestemmingsplan op te nemen.

In de brief werd toegelicht om welke twee redenen wij van mening zijn dat de weegbrug weer in het bestemmingsplan moet worden opgenomen en we hebben dat als volgt verwoord:

Hoewel de weegbrug conform de overgangsbepalingen van het vigerende bestemmingsplan in de huidige vorm gewoon kan blijven bestaan, zullen deze overgangsbepalingen in de toekomst bij

een (wettelijk noodzakelijke) herziening van het bestemmingsplan wijzigen en/of verdwijnen. Er zijn dan geen wettelijke

gronden meer op basis waarvan de weegbrug planologisch kan worden gehandhaafd.

Daarnaast hechten wij, als toekomstig eigenaar van de weegbrug, er aan dat de werkelijke situatie wordt vastgelegd in het bestemmingsplan.

Gedagtekend 26 juli 2011 ontvingen wij een antwoord op onze brief waaruit ik het volgende citaat aanhaal. “uw verzoek wensen wij mee te nemen bij de opstelling van een nieuw bestemmingsplan voor alle kommen in de gemeente Tholen. In de tweede helft van dit jaar worden de voorbereidingen daarvoor getroffen. De uitwerking daarvan vindt plaats in 2012 en volgens de huidige planning zal vaststelling van dat bestemmingsplan door de gemeenteraad **eind 2012/begin 2013** plaatsvinden. In het kader van dat nieuwe bestemmingsplan zal ook aandacht besteed gaan worden aan de nieuwe wetgeving Modernisering Monumentenzorg. Bezien zal worden welke bestemming dan aan de weegbrug gegeven kan worden.

Met dit antwoord hebben we niet de gehoopte definitieve toezegging gekregen. In hoeverre garanties afgegeven kunnen worden, en om een beeld te krijgen hoe de kansenverhoudingen t.z.t. komen te liggen werd opnieuw een gesprek met de gemeente aangevraagd.

Immers, in het ongunstigste geval kan het zo maar zijn dat de weegbrug is aangekocht en opgeknapt en vervolgens blijft het in het bestemmingsplan wegbestemd!! Geen aangename gedachte, maar toch! Dit gesprek heeft op 17 augustus met een delegatie van het bestuur plaatsgevonden. Belangrijkste conclusie in dit gesprek was dat van de zijde van de gemeente geen problemen worden verwacht, belangrijk is nog wel welke bestemming aan de weegbrug zal worden gegeven.

Aangezien het de bedoeling is om de weegbrug voor culturele en educatieve

doeleinden te gaan gebruiken, wordt de kans op een positieve beslissing op dit moment op 90% geschat. In een kort daarop volgende bestuursvergadering heeft het bestuur beslist dit kleine risico te accepteren en zijn de eerste initiatieven tot aankoop in werking gesteld. Wordt vervolgd!

Waarover wil ik het met u nog meer hebben:

Verzilting Rammegors

Was het ten tijde van het verschijnen van de vorige Cronieke nog onzeker of de plannen tot verzilting definitief doorgang zouden vinden, is nu inmiddels vast komen te staan dat zulks inderdaad het geval is.

Zodra de vereiste vergunningen zijn afgegeven, zal op verzoek van het Bestuur van de HKK door Rijkswaterstaat een voorlichting/discussieavond voor de lokale bevolking worden georganiseerd.

Tijdens de afgelopen Braderie werden bezoekers aan de stand naar hun mening gevraagd. Het resultaat van deze enquête luidt als volgt Voorstanders: 4, tegenstanders 34 en geen mening: 2

De tegenstanders gaven de volgende redenen op:

1. Hoge kosten.
2. Zoet water versus landbouw
3. Negatieve effecten voor de huidige vegetatie/dieren
4. Nu stilstaand water. Rammegors is veiliger dan eb/vloed m.b.t. de dam
5. Door de Oosterscheldedam is er al minder getijde, hierdoor blijft de hoeveelheid slibbezinking groeien. Door het verzieken van het Rammegors zal er veel meer extra zorg (inmenging van de mens) nodig zijn om het goed te onderhouden.

Tevens werd de vraag gesteld wat de gevolgen zijn voor het strandje. Van deze resultaten werd Rijkswaterstaat middels een mail op de hoogte gebracht.

Vaders Erfgoed

In een artikel in de Eendrachtbode van 15 september j.l. merkte de journalist op dat Sint Philipsland er een bezienswaardigheid bij krijgt. Ik onderschrijf deze stelling van harte.

Immers, het gereedschap van wijlen Piet van Driel die een werkplaats had in Sint Philipsland en Anna Jacobapolder, wordt met ingang van 21 oktober a.s. permanent

tentoongesteld in de molen aan de Oostdijk. Hiermee gaat een vurige wens van zoon Theo en zijn familie, maar ook van het Bestuur van de HKK, in vervulling.

Al enige tijd was Theo op zoek naar een bestemming voor Vaders Erfgoed (zo is hij zijn project gaan noemen) en eenmaal hierover van gedachten gewisseld met het Bestuur kwam spontaan de gedachte op om e.e.a. in de molen onder te brengen.

Toen eenmaal de gemeente haar fiat had gegeven, konden de plannen definitief ten uitvoer worden gebracht. Vanaf dat moment is de familie van Driel druk bezig met de inrichting in de molen. Zoals hiervoor al is opgemerkt, zal de overdracht op 21 oktober a.s. officieel plaatsvinden en vanaf dat moment kan op Open Monumentendagen en andere dagen waarop de molen is opengesteld, de collectie worden bezichtigd.

Het streven van de familie is om bij deze gelegenheden het gebruik van de diverse gereedschappen te demonstreren.

Braderie

Traditiegetrouw was de Heemkundekring op de afgelopen Braderie met een eigen stand aanwezig. De grootste publiekstrekker blijft de mogelijkheid tot het inzien van oude fotoboeken. Deze keer konden ook via de digitale weg oude prenten bekeken worden.

Daarnaast werd de gelegenheid geboden om een persoonlijke mening te geven over de a.s. verzilting van het Rammegors, kon er een heuse “weegbrug cake” worden besteld zoals er ook een mogelijkheid was voor aanmelding als vrijwilliger bij het opknappen van de weegbrug en kon er gratis deelgenomen worden aan een quiz die ook weer in het teken stond van de aankoop van de weegbrug. In een grote glazen pot waren talloze puzzelstukjes gestopt die samen de weegbrug vormden. De opdracht was een schatting te maken van het aantal puzzelstukjes.

Ondanks het bar slechte weer werd de stand redelijk druk bezocht, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat het aantal verkochte weegbrug-cakes tegenviel en de mogelijkheid tot inschrijving voor vrijwilliger voor het project weegbrug geen enkel resultaat opleverde!

Zoals beloofd de uitslag van de puzzel.
Aantal deelnemers: 58

Aantal puzzel- stukjes in de fles: 797
Ies Bolier schatte het aantal stukjes op 798 en Ineke Boudeling zat er met een aantal 795 slechts 2 mis. Daarnaast waren er nog 2 deelnemers die er minder dan 20 naast zaten. Het hoogst geschatte aantal bedroeg 1585 en het laagste 234. Winnaar werd dus Ies Bolier die daarmee eigenaar werd van een digitale weegschaal, ook dit weer met een knipoog naar de weegbrug.

De Oranjekamer

Door mijn deelname aan de werkgroep die zich de inrichting van een Oranjekamer in Sint Maartensdijk tot taak had gesteld, maakte ik kennis met een van de initiatiefnemers Jan Geldof. (op 11 april j.l. is de Oranjekamer officieel geopend). Gaandeweg het traject raakte ik onder de indruk van het fanatisme van Jan Geldof over het welslagen van het project maar bovenal verbaasde ik me over zijn kennis van Oranje en het Koningshuis.

Deze wetenschap en het feit dat hij tussen de regels door had opgemerkt dat hij beschikt over vele (Polygoon)filmbeelden van de bezoeken van het Koningshuis aan Zeeland, bracht mij op het idee hem te vragen om voor onze Kring een filmavond/presentatie te verzorgen. Het doet mij erg veel plezier dat Jan met mijn verzoek heeft ingestemd en bereid is op 24 november a.s. een avondje bij ons langs te komen waarvoor u bij deze van harte bent uitgenodigd.

Tot slot nog even terug naar de weegbrug want als er geen onverwachte beren meer op onze weg komen, zal bij het verschijnen van de volgende Cronieke de aankoop een feit zijn.

Maar met alleen de aankoop zijn we er natuurlijk nog niet, wat we dan wel bereikt hebben is dat een stukje cultuurhistorie bewaard blijft. Tot op de bodem is dan onderzocht dat de aankoop verantwoord is, dat we nog met een klein stukje onzekerheid blijven zitten en dat is het bestemmingsplan dat eerst eind 2012/begin 2013 van kracht wordt.

Echter, daarop willen we niet langer meer wachten en ik hoop u voldoende te hebben uitgelegd dat niet langer wachten een verantwoorde keuze is. Hoe actueler de aankoop wordt en hoe meer ik er mensen over aanspreek, hoe meer ik mij verbaas over de geringe interesse van de Fluplanders. Het kan natuurlijk altijd zijn dat ik mij in verkeerde kringen begeef, maar

waar ik ook kom en het project “weegbrug” ter sprake breng, zie ik om me heen verbaasde gezichten en krijg ik soms het gevoel niet serieus te worden genomen. Deze reacties verbazen mij want iedereen moet het toch met mij eens zijn dat de huidige situatie niet veel langer getoleerd kan worden en dat eventuele sloop toch geen optie mag zijn.

Maar feit blijft dat de roep om vrijwilligers bij het opknappen tijdens de Braderie, geen enkele reactie opleverde en dan ga ik me toch serieus afvragen of ik in-

derdaad steeds in verkeerde kringen vertoef.

Nog steeds, maar misschien tegen beter weten in, ga ik er van uit dat ik me vergis en dat de grote meerderheid van onze inwoners uitziend naar een volgende eye catcher op de hoek van de Oostdijk in navolging van de onlangs fraai gerestoreerde molen.

En dan maar hopen dat goed voorbeeld goed doet volgen en er een volgende stap is gezet met de verfraaiing van de entree van ons mooie dorp.

Zullen we er samen de schouders onder zetten?

Het zal nodig zijn want de ervaring heeft al wel geleerd dat in deze tijden van crisis (!) vrijwel nergens aangeklopt hoeft te worden voor enige financiële ondersteuning in de vorm van subsidie en/of sponsoring. Voor een reactie of hulp in welke vorm dan ook, kunt u altijd met mij contact opnemen.

Ik ben benieuwd!!

Met vriendelijke groeten,
Fons Vlegghels

~~~~~

Een verrassende bijdrage

“En goede tijding uit een ver land is als een beker koud water op een vermoeide ziel”. Dat is beeldspraak. Het zijn wijze woorden van een wijs man. Zo kunnen we wel eens bemoedigd worden door een briefje, een mail of soms ook door een telefoontje. Handgeschreven brieven, het gebeurt me nog wel eens een enkele keer, dat ik die ontvang. Deze zijn van grote waarde. Toen de tweelingzus van mijn moeder in 1936 naar Rotterdam was vertrokken en daar samen met haar man een winkel ging runnen, schreven ze regelmatig brieven naar elkaar.

Mijn oudste broer Lauw moest in 1943 verplicht naar Duitsland. Gelukkig kwam hij bij een boer terecht. De trein waarmee hij werd vervoerd stopte op een station in Sleeswijk Holstein. Een aantal van de verplicht tewerk gestelde jongens moesten daar uitstappen. Mijn broer en de anderen stonden daar in een rij op het perron. Een oudere man vroeg aan Lauw: Ga jij met mij mee. Zij gaven elkaar de hand. De man maakte zich aan Lauw bekend: Claus Kull, meen ik dat hij heette. Ze gingen

vandaar naar Nubbels bij Rendsburg. Daar kwamen ze op de boerderij van de familie Kull. Zijn zoon Claus was gemobiliseerd. Zijn vrouw en kinderen Claus en Ilse en de vader waren thuis vol onzekerheid achter gebleven. Lauw schreef regelmatig brieven naar huis en naar zijn vriendin Cornelia Agatha Neele. De brieven waren open gemaakt, gecensureerd en van een blauwe schuine balk voorzien. Bij ons zijn de brieven met de overstroming in 1953 verloren gegaan. Die van zijn vrienden

zijn op de duur vernietigd. Mijn broer en zijn vrouw zijn nu beiden al overleden. Brieven hebben soms een onschatbare waarde!! De oude Claus stelde Lauw aan om met een groep leerlingen de boerderij te bewerken. Hij reed er met de paarden. Wat zou ik de brieven nu graag nog eens willen lezen. We hebben er nog enkele foto's van. Maar ik werd nu bemoedigd door een ander briefje, helemaal uit Dron-
ten. Lees maar met mij mee.

Jan Kempeneers

Flipland, 1943 - Mijn eerste kennismaking met Sint Philipsland.

Hoe ouder je wordt, hoe vaker je terugdenkt aan de (goede) oude tijd. Zo gingen mijn gedachten bij het lezen van de laatste Cronicke weer eens terug naar de tijd dat ik voor het eerst op Flipland kwam. Voeg daarbij de oproep van Jan Kempeneers om eens een bijdrage aan de inhoud ervan te leveren en de gedachte aan een combinatie van de twee was geboren. Ik kreeg met Flipland te maken op een wel heel bijzondere manier. In de oorlog zat ik op de Middelbare Landbouw School in Dordrecht. De opleiding bestond uit lessen gedurende drie winterperiodes (half september tot eind februari) en twee zomerperiodes (april tot half juli). De tussenliggende tijd moest in de praktijk worden doorgebracht.

Vóór ik in september 1942 de school ging bezoeken had ik als stadsjongen eerst een jaar praktijk moeten doen en dat deed ik in Nieuwe Tonge op Flakkee, waar ik door familiebanden al heel lang bekend was. Voor mijn eerste schoolpraktijktijd moest ik een nieuw adres zoeken.

Ons gezin in Rotterdam verkeerde in de gelukkige omstandigheid dat wij af en toe levensmiddelen (bloem, suiker e.d.) kregen toegezonden van familie die betrokken was bij de Red Band (snoepfabriek) in Roosendaal. Een vertegenwoordiger van de Red Band bezorgde deze pakketten af en toe. Dat bleek een zekere Kees Neele uit Sint Philipsland te zijn. Bij één van zijn bezoeken vroeg mijn moeder hem of hij niet een praktijkadres voor mij

wist en zijn spontane antwoord was dat dat geen enkel probleem zou zijn.

Hoewel wij door de moeilijke verbindingen daarna geen contact meer met Neele hadden, was de afspraak gemaakt en ging ik rond 1 maart richting Flipland. Hoe ik de reis, met openbaar vervoer, tot Steenbergem gemaakt heb, weet ik niet meer maar daarna is de herinnering terug. Omdat er van daar geen aansluitend openbaar vervoer beschikbaar was, heb ik mijn rugzak maar opgedaan en ben ik gaan lopen.

Er was in die tijd heel weinig autoverkeer en liften leek niet mogelijk totdat er mij, nadat ik enkele kilometers onderweg was, een bestelauto, uitgerust met houtgasge-

nerator, achterop kwam. Tot mijn stomme verbazing en grote opluchting bleek dit nota bene Kees Neele te zijn! Ik kon natuurlijk instappen en ik reed met hem mee naar zijn huis in Flipland.

Tot mijn niet geringere verbazing ontmoette ik daar een neef en naamgenoot van mij, die bij Neele ondergedoken zat. Na de wederzijdse begroetingen en wat eten om op verhaal te komen, bracht mijn neef, die zich in het dorp redelijk vrij durfde te bewegen, mij naar het hem welbekende praktijkadres. Het bleek de boerderij Bouwlust van Arjaen van Dijke te zijn. Daar luisterde men in opperste verbazing naar mijn verhaal over het praktijkadres dat Kees Neele zou hebben geregeld. Er bleek door hem nooit met

ook maar één woord over gesproken te zijn en er was dus helemaal niets geregeld!

Gelukkig deed men niet moeilijk en werd er binnen de kortste keren voor logeermogelijkheid gezorgd. Twee dochters werden over andere zolderkamertjes verdeeld en ik kreeg een eigen kamertje. Het was wel een heel vreemde manier om zo maar binnen te komen en voor mij was het een bijzondere ervaring.

Ik heb er de gehele maand maart doorgebracht en zelfs op 1 april nog de bruiloft van Joost van Es (uit Nieuwe Tonge!) en oudste dochter Suze meegemaakt. In die maand maart was al het voorjaarswerk op

Bouwlust en de Hooge Boomen klaargekomen. Er waren in totaal 14 paarden voor beschikbaar en ik mocht met een driespan daarvan op stap. Dat gebeurde in drie “schoven” om de paarden door de dag voldoende rust en tijd voor eten te geven.

Mijn tweede kennismaking met Flipland vond plaats in 1951, maar toen kwam ik niet op praktijk maar was ik op vrijersvoeten. Dat is natuurlijk een héél ander verhaal!

Cees Overwater, 20-05-2011

“Landschapsfair De Eendenkooi” te Anna Jacobapolder

Op 27 augustus j.l. vierde de Stichting Het Zeeuwse Landschap op cultuurhistorische wijze haar 75-jarig jubileum met drie activiteiten verspreid over de provincie. Op het terrein van de eendenkooi in Anna Jacobapolder vond één van deze activiteiten plaats, namelijk een landschapsfair. Naast een keur aan ambachtelijke streekproducten, die te koop werden aangeboden, bood de fair o.a. een historisch programma met trekpaarden, een kooikerhonden-show, boogschieten, filmpresentaties en workshops.

Ook de Heemkundekring heeft op uitnodiging van kooiker Annet de Ruyter met veel plezier meegedaan aan dit evenement. Het accent van het historisch materiaal, dat in onze stand te zien was, lag enerzijds op de geschiedenis van Anna Jacobapolder en anderzijds op de geschiedenis van de eendenkooi.

Wat het eerste betreft, de Anna Jacobapolder is ontstaan door het -in 1847- omdijken van de schorren & slikken van Rumoirt en Nicke op het grondgebied van de gemeente Bruinisse. De bedijker was Willem Frederik del Campo genaamd Camp. Hij noemde de nieuwe polder naar zijn vrouw Anna Jacoba. In onze stand was o.a. een foto te zien van het ‘Witte

Huis’ zoals het in de volksmond werd genoemd, dat Del Campo heeft laten bouwen en waar hij heeft gewoond. Diverse foto’s toonden de eerste boerderijen uit AJP. De eerste hofstede, die gebouwd werd, was Rumoirt, vervolgens werden Nicke, de Stelberg en Willemsburg gebouwd.

Een kopie van een tentoongestelde oude kaart van Anna Jacobapolder gaf duidelijk de aanwezigheid van drie stelbergen aan. De zg. ‘Bruinisser Hollestelle’, gelegen in de buurt van de boerderij de Stelberg, dateert uit de 16^e eeuw en is momenteel de enige holle stelberg, die buitendijks ligt en bewaard is gebleven. Op voor-noemde kaart zie je ook Bruintjeskreek,

een oude geul die tijdens het inpolderen als kreek is blijven bestaan.

De uit 1882 daterende- eendenkooi was bezit van de familie del Campo. Na een periode waarin kooikers kwamen en gingen, beoefende het kooikergeslacht van Herk vanaf 1908 jarenlang het kooibedrijf. Informatie en foto’s van zowel de eendenkooi als van de familie van Herk waren eveneens te zien in onze stand.

Ondanks de zo nu en dan hevige regenbuien mochten we ons toch verheugen in een grote belangstelling voor ons historisch, lokaal materiaal.

Het bestuur

Onze stand tussen de bomen in ‘De Eendenkooi’ op 27 augustus 2011.

Historisch monumentaal erfgoed

De Eendenkooi te Anna Jacobapolder

Naar aanleiding van onze deelname aan de landschapsfair willen wij in onze Cronieke aandacht besteden aan het monumentaal erfgoed De Eendenkooi aan de Noordweg te Anna Jacobapolder. Iedere inwoner weet dat de eendenkooi daar ligt, maar waarschijnlijk weten maar weinig mensen wat het aloude beroep kooiker inhoudt. Op de landschapsfair kregen we inzicht in materialen en gebruiken in de eendenkooi.

Door Han Quist

De eendenkooi als zodanig is in de 13e of 14e eeuw in Holland uitgevonden. De kooi bestaat uit een plas, waarop één of meer sloten (vangarmen of pijpen) uitkomen. Aan het eind van de pijp bevindt zich een fuik. De plas is omgeven door struiken en bomen, die intussen vaak zijn uitgroeit tot een kooibos. Rond de kooi ligt een stiltegebied.

Het is nacht. Enkele eenden verlaten het thuiswater om hun soortgenoten uit de wijde omgeving op te zoeken. Ze zijn door hun baas, de kooiker, afgericht en lokken nu de wilde eenden mee naar de plaats waar hij een vernuftige inrichting heeft voor de eendenvangst. Daar aangekomen, verschijnen de andere afgerichte eenden om hen naar de uitlopers van de kooiplas – de vangpijp – te lokken. Als ze daar zijn beland, verschijnt plotseling het kooikershondje. Even later verdwijnt het weer tussen de slim geplaatste rietschermen langs de vangpijp. Dit spelletje herhaalt zich enige malen. De nieuwsgierige eenden zwemmen de vangpijp in. De kooiker dirigeert onzichtbaar voor de eenden zijn hond. Hij heeft een rokende turf bij zich om mogelijke mensengeur te verdrijven. Door een kleine spleet in de rietmat volgt hij nauwkeurig alle verrichtingen van hond en eenden. Gedekt door de rietmatten verplaatst de kooiker zich op het juiste moment naar de ingang van de vangpijp en vertoont zich daar plotseling in volle lengte. De wilde eenden schrikken en vliegen in paniek nog verder de met gaas bedekte vangpijp in, die steeds nauwer toeloopt en uitloopt in een klein vanghokje. De afgerichte staleenden en de gekortwiekte lokeenden hebben hun taak volbracht en zwemmen rustig terug; klaar voor hun volgende opdracht.

U leest nu over het beroep van de kooiker, een vakman die men niet elke dag tegen zal komen. Het kooikersvak stamt uit de middeleeuwen. Eenden kooien is een typisch Hollandse uitvinding. In Nederland zijn ca. 1000 ligplaatsen van oude kooien teruggevonden. Meestal blijkt de

ligging alleen nog uit historische archieven. Het beroep moet in vroeger jaren lucratief geweest zijn. Tegenwoordig wordt er nauwelijks meer gevangen voor het gewin. Eendenkooien zijn nu natuur- en cultuurelementen waar in hoofdzaak nog gevangen wordt voor het wetenschappelijk ringonderzoek. De gevangen eenden worden voorzien van een ring rond één der poten en vervolgens weer in vrijheid gesteld. De meldingen van later teruggevonden ringen geven goede informatie over het leven van de vogels.

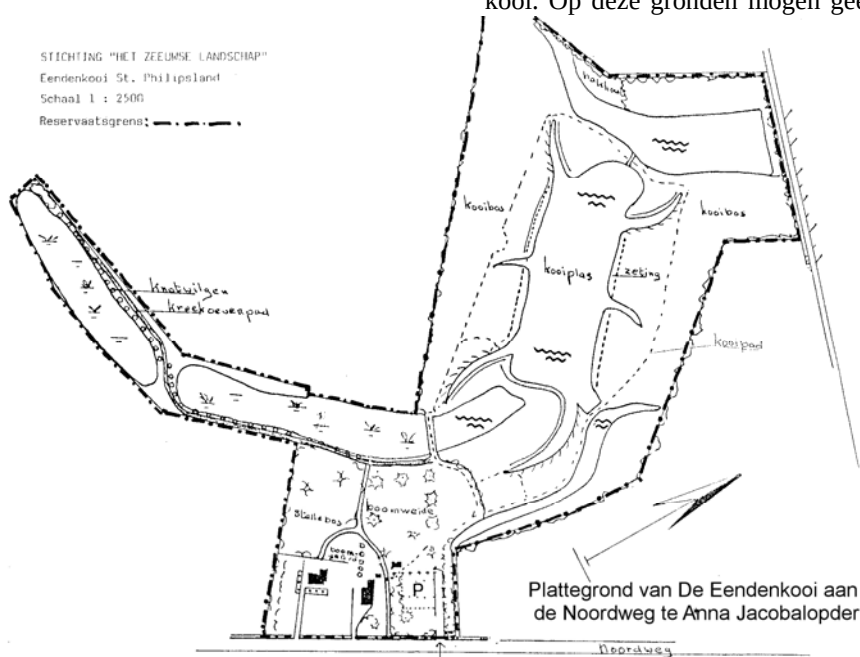
De kooi

De eendenkooi bestaat uit een waterplas (de kooiplas) die in elke hoek uitloopt in een gebogen vangpijp. De vangpijp is overdekt met een constructie van bogen en gaas en afgeschermd met rietmatten. Rond de kooiplas ligt het kooibos en aansluitend meestal nog een rietkreek. Bos en rietland leveren het materiaal dat de kooiker nodig heeft. De eenden die gevangen worden zijn in hoofdzaak afkomstig uit noordelijke streken. Na het broedseizoen doen zij ons land aan op hun trek naar het zuiden. De trek begint al in de zomer en is in de herfst en winter vooral afhankelijk van het weer. De meeste eenden verblijven in ons land als het

Groep kooikerhondjes

vriest in het noorden en er bij ons nog open water is. Hier vinden de eenden dan hun voedsel dat zij 's nachts opnemen. Overdag rusten ze in beschutte en vooral rustige wateren. Vanouds liggen eendenkooien dan ook aan de randen van hun voedselgebieden. In het vroege voorjaar trekken ze weer terug naar hun broedgebieden. De kooiker heeft dan tijd om in zijn kooi het nodige onderhoudswerk te verrichten. In de tijd dat de eenden in ons land verblijven, is de absolute rust op de kooi noodzakelijk. En niet alleen op de kooi. Ook in de omgeving dient het rustig te zijn. Hiermee zijn we gekomen op het zogenaamde afpalingsrecht. Dit zijn oude rechten die op de gronden rond een eendenkooi zijn gevestigd, altijd in de vorm van een cirkel rond het midden van de kooi. Op deze gronden mogen geen acti-

Kaart 2
Reservaatgebied

De tamme eenden of staleenden lokken de wilde eenden richting vangpijp waar de kooiker de wilde eenden lokt met het kooikerhondje.

viteiten plaatsvinden die de rust in de kooi verstoren. Zo mag er bijvoorbeeld niet worden gejaagd. Het afpalingsrecht is dan ook geregeld in de jachtwet. Om dat recht te handhaven, is het wel noodzakelijk dat de kooi wettelijk is geregistreerd. Dit houdt onder meer in, dat de kooi ook werkelijk als vangkooi kan functioneren.

Eendenkooien in Zeeland

De eendenkooi in Anna Jacobapolder is één van de weinige die nog in gebruik is. Door een diepere ontwatering van het cultuurland waarin ze gelegen zijn, werd de omgeving van veel kooien minder aantrekkelijk voor waterwild. Vooral de laatste kwart eeuw is het aantal kooien sterk afgenomen. In 1948 waren er nog 153, waarvan 125 in bedrijf en in 1974 nog 140 waarvan 80 in bedrijf. Veel van deze kooien zijn niet in vol bedrijf. De meeste eendenkooien bevinden zich in het rivieren gebied, maar er zijn er ook nog in de polders van Zuid- en Noord-Holland, Overijssel, Friesland en op enkele Waddeneilanden. Eendenkooien zijn, ook als ze niet meer in bedrijf zijn, vanwege hun plantengroei en vogelleven belangrijke natuurterreinen, die ook aantrekkelijke landschapselementen vormen. Een aantal kooien wordt dan ook terecht als natuurreservaat beheerd. Men vangt er dan alleen vogels ten behoeve van het ringonderzoek.

In de provincie Zeeland bevinden zich nog vier eendenkooien: twee kooien in de duinen bij Oostkapelle en Renesse en twee kooien in het polderland bij Nieuwerkerk en Sint Philipsland. In geen van deze kooien vormt de vangst nog een wezenlijke inkomstenbron. De eendenkooi op Sint Philipsland (aan de Noord-

weg te Anna Jacobapolder tegen de zeedijk aan) is in 1984 door de Stichting Het Zeeuwse Landschap aangekocht en daarmee de enige Zeeuwse kooi waarvan het voortbestaan met de daaraan verbonden rechten voldoende verzekerd is. Deze kooi is op het nog jonge voormalige Ooster-

schelde-eiland aangelegd in een oud krekensysteem. Op basis van de kadastrale kaart uit 1867 is nog precies te reconstrueren hoe van de oude krekens gebruik is gemaakt bij de aanleg van de kooi.

Flora en Fauna

Her kooibos bestaat uit opgaand loofhout met veel wilg, es, els, populier en eik. In de struiklaag komt veel vlier voor. De kruidenbegroeiing is kenmerkend voor voedselrijke gronden. Er staat veel fluitekruid. Op plaatsen met weinig lichtinval domineren mossen zoals fijn laddermos en bleek dikkopmos. Op vochtige plaatsen komen natuurwetenschappelijk waardevolle moerasvegetaties voor met soorten als cyperzegge, moeraszegge, driedelig tandzaad, wolfspoot en gele lis. De broedvogelstand is rijk en gevarieerd. In 1983 broedden er onder meer koolmees, pimpelmees, zwartkop, tuinfluiter, fitis, kleine karakiet, bosrietzanger, roodborst en ransuil.

Schotse Hoogland stiertjes sieren de wei-de bij de Eendenkooi. Deze wei-de is gelegen aan het eind van de Noordweg, tegen de zeedijk aan. Er heerst aan het eind van de Noordweg bij het gebied van de Eendenkooi een vredige stilte. Om een eendenkooi goed te laten functioneren, moet de omgeving ervan zo rustig mogelijk zijn. Jacht en andere verstoringen zijn daarom tot op een bepaalde afstand verboden. Reeën zijn een regelmatig bezoeker van dit zo mooie natuurgebied. Je kunt ze zien lopen tussen de Schotse Hooglanders, in de wei-de naast het oude kooikerwoninkje, maar ook in de polder zelf. Als je 's morgens naar buiten kijkt, kan het gebeuren dat een reetje je aankijkt

en als je heel stil bent, zullen ze niet zo gauw weglopen.

Verwerving

De verwerving (het verkrijgen) van de ca. 7 ha grote kooi met toebehoren verliep niet geheel probleemloos. Er waren meerdere kapers op de kust. Eén van de kapers had het voornemen de kooi te verwerven met het doel de oude rechten te laten vervallen. Hierdoor zou een uitgestrekt jachtgebied vrijkomen en kon op effectieve wijze landbouwschade bestreden worden. Het Zeeuwse Landschap beseftte zeer goed, dat bij het verdwijnen der rechten en het vervallen van registratie deze kooi voor eeuwig verloren zou zijn. Maar de Stichting zat in tijdnood, want zij had slechts tot een bepaalde datum het recht van koop verworven en de financiering was nog niet rond. Met behulp van garantiestelling door een particulier fonds en de prijzenswaardige inzet van de Rijksoverheid kon de Stichting toch op het laatste nippertje de kooi van haar ondergang redden.

Rechten

Het afpalingsrecht beslaat een cirkel van 625 meter uit het midden van de kooi en bestrijkt daarmee een oppervlakte van 123 ha. Dit recht is gevestigd door de familie Del Campo genaamd Camp. Op 10 november 1882 werd door de Staten van Zeeland een vergunning afgegeven aan de erven van Del Campo. Deze familie heeft zoals al eerder vermeld het noordelijk deel van het eiland in 1847 ingedijkt. Bij de verkoop van haar eigendommen heeft zij een aantal bepalingen in de verkoopakten laten opnemen, die bij elke volgende koper meegaan. Zo mag er – en ik citeer – door eigenaren en gebruikers binnen het afpalingsrecht niet “worden geschoten of vuurwerk afgestoken of op het veld met stoom gedorschen of op andere wijze geraas gemaakt worden of wild bemachtigd of de vlucht daarvan belemmerd worden.....” Ook mag er niet gebouwd worden.

Het kooikergeslacht van Herk

Hieronder volgt een interview, dat natuurbeheerder Ron Brouwer destijds in 2002 had met mevrouw Riet de Graaff-van Herk in gezelschap van mevrouw van Herk – v. d. Ree, de laatste kooikersvrouw. Ron is inmiddels gepensioneerd en zijn opvolgster is mevrouw Annet de Ruyter. Op een zaterdag vroeg in het jaar komt er bezoek op de Eendenkooi. Het is mevrouw Riet de Graaff - van Herk uit

Boven van links naar rechts : Sjaan, Pieter, Bas, Dirkje, Cor, Gerrit, Meeuw en Arie
Onder van links naar rechts : Neel, vader Gerrit, moeder Marie en Gijs

Nieuwerkerk. " mijn Vader was hier kooiker, weet u wel" zegt ze. Nou, dat wist ik dus niet, maar ik zet koffie en de foto's komen op tafel. Binnen de kortste keren komt er een meeslepend gesprek. Het historisch overzicht van streekarchivaris H. Uil komt goed van pas. Het geeft een overzicht van alle kooikers, die dienst hebben gedaan op de kooi van Anna Jacobapolder. De familieverbanden hierin krijgen nu meer structuur. Mevrouw J.C. (Koos) van Herk – v. d. Ree (de laatste echte kooikersvrouw), voor deze gelegenheid er speciaal bijgehaald, vult waar nodig en mogelijk is aan:

De Opa van mevr. R. de Graaff - van Herk was Gerrit van Herk. In het overzicht blijkt hij de kooi van 1930 tot 1938 gehuurd te hebben van Gijsbert Adrianus van Herk. Gijs kocht de kooi in 1916 van Martini Buys. Hij huurde de kooi toen al 8 jaar. De vaders van de beide mannen waren volgens mevrouw van Herk - van de Ree neven. Het benadrukt hoe het kooikersvak van vader op zoon overgaat.

Voor de juiste chronologie moeten we eerst nagaan hoe het met G.A. van Herk, namelijk de vader van onze kooiker wijlen Gijs van Herk, verder ging. Hij moet een vooruitstrevend man geweest zijn. "goed vooruitziend" , zegt mevr. van Herk, (v.d. Ree), hij heeft ook nog op dat oude kooitje in de zuidhoek gekooïd. Er was in al die jaren veel geld verdiend op de kooi en kocht in Nieuw - Hellevoet een tuinderij. Uit z'n huwelijk met Maaïke van de Velde, afkomstig van Oostvoorne, worden 3 zoons en één dochter geboren.

De zoons Arie en Job vinden hun bestaan op de tuinderij, de jonge Gijs, komt na de oorlog naar de kooi en Pia de dochter trouwt en gaat wonen in Heerjansdam. De polder wordt in de gevechten met de bezetter onder water gezet- Van Herk sr. vlucht met het gezin naar Reeuwijk en jr. moet naar Duitsland. Op 13 december 1944 treedt van Herk jr., op 28 jarige leeftijd in het huwelijk met Jacoba Christina v.d. Ree uit Anna Jacobapolder. Dat vindt plaats in 's-Hertogenbosch in verband met de Duitse bezetting. "Koos van de kooie" wordt Jacoba Christina, als het paar zich later op de kooi vestigt. Over de oorlog wordt nooit meer gepraat. Op het kooicomplex wordt nog een nieuwe woning gezet. Daar komt senior in te wonen. Weer later vertrekt senior. naar z'n stek in Nieuw Hellevoet. 't Moet een echte kooiker zijn geweest. Hij droeg een zijden petje; had een kroostrijk gezin en zorgde daarvoor voor veel nazaten, die in de kooikerwereld van betekenis waren.

Allereerst blijkt zoon Piet bij zijn vader in dienst te zijn geweest. Piet is de vader van mevrouw R.de Graaff - van Herk. Zoon Meeuw is kooiker te Warmond en zoon Arie runt samen met zijn vader een kooi in de Biesbosch. Deze huren ze naar alle waarschijnlijkheid van Yamin, (de winkelketen in luxe banket). Ook is er sprake van een kooibezit in Hoogvliet aan de Zalmplaat. Hoe dat precies zit, is niet bekend.

Zoon Gijs wordt in verband gebracht met een kooi te Rhoon. Zoon Bas (bij Bruintjeskeek) kooit eerst bij z'n vader in Anna Jacobapolder en later wordt hij kooiker te Oosterland. Zijn zoon Gerrit, weer een Gerrit dus, blijkt onze Gerrit van Herk te zijn van de Bruintjeskeek. Soms op de kooi, maar meestal in de Bruintjeskeek neemt hij van de Stichting allerlei beheerwerkzaamheden aan. Helaas is Gerrit inmiddels ook al overleden op 14 december 2009 in de leeftijd van 69 jaar. Eén van zijn zonen heet weer Bas-Jan naar zijn grootvader en deze zoon verricht nu al weer meerdere jaren beheerswerk in onze terreinen en is op de Eendenkooi een geregelde verschijning.

In het kort kwam er een wereld voorbij. Bij het vertrek van mevr. de Graaff - van Herk belooft ze nog wat fotokopieën van oude documenten na te zullen zenden. o.a de hier gepubliceerde foto, de overlijdensberichten van Gerrit en Maria (z'n vrouw) van Herk; een bewijs van goed gedrag voor Gerrit en een kooihuurovereenkomst voor de kooi te Warmond.

Het kooikersvak werd, zoals we hierboven kunnen lezen, al generaties lang uitgeoefend door de familie van Herk. De heer Gijs van Herk heeft met het afpalingsrecht al heel wat van doen gehad. Zo vertelde hij eens dat zijn vrouw nog nooit een mattenklopper heeft gehanteerd en dat ook het lopen op klompen in zijn gezin taboe was. Dat alles zou de schuwe eenden verstoren. Maar ook kon hij door middel van dit recht voorkomen, dat er binnen de afpalingskring gebouwd werd of de rust door bejaging te veel verstoord

Kooiker Gijs van Herk in 1986 bij het einde van de vangpijp waarin de eenden gevangen worden.

zou worden. Hier openbaart zich een levensprobleem voor de rechtgeaarde beroepskooiker in een maatschappij van toenemende onrust en intensivering van omliggende landbouwgronden. Op de afbeeldingen is te zien, hoe kooiker Gijs van Herk zijn vak uitoefent. Gijs van Herk is overleden op 15 november 1987 in de leeftijd van 73 jaar. Zijn echtgenote Koos is op 24 juni 2007 overleden in de leeftijd van 88 jaar. Niemand van de kinderen uit dit huwelijk hebben het kooikersvak voortgezet.

Om de monumentale eendenkooi niet verloren te laten gaan is hij in 1984 aangekocht door Het Zeeuws Landschap. Als beheerder en kooiker werd natuurbeheerder Ron Brouwer aangesteld als medewerker bij Het Zeeuws Landschap. Na diens pensionering werd hij opgevolgd door de huidige beheerster Annet de Ruijter. Ook Annet beheert de kooi in dienst van Stichting Het Zeeuwse Landschap en beoefent daarbij ook het kooikersambacht uit. Zij doet dit beroep met veel plezier en kan enthousiast en gepassioneerd vertellen over wat er zoal gebeurt in

en op het terrein van de eendenkooi, die vooral in mei en juni door groepen wordt bezocht.

Inspanningen

Bij de aankoop van de eendenkooi in 1984 heeft Stichting Het Zeeuwse Landschap zich gerealiseerd dat er nog heel wat inspanningen nodig waren om het achterstallige onderhoud weg te werken en de kooi in een goede onderhoudstoestand te beheren. Het aanstellen van een beheerder(ster) was nodig om het onderhoud in juiste banen te leiden. De beheerder(ster) is nauw betrokken bij alle uit te voeren werken. Hij/Zij maakt een werkplan van alle werkzaamheden die nodig zijn. Die worden als ze goedgekeurd zijn aanbesteed, waarop de werkzaamheden plaatsvinden in volgorde van in de natuur geldende wetten. Regelmatig krijgt het kooibos een flinke opknappbeurt, wordt het riet gemaaid, zullen de vangpijpen en rietmatten worden gerepareerd en zal de beschoeiing langs de kooiplas worden vernieuwd. Voor het eerst sinds het bestaan

V.l.n.r.: voormalig beheerder Ron Brouwer, beheerster Annet de Ruijter en Nelleke de Ruijter.

Gijs van Herk aan het werk in de kooi.

van De Eendenkooi is de kooiplas dit jaar (we schrijven 2011) op professionele wijze uitgebaggerd. Annet streeft ernaar gedurende een bepaalde periode van het jaar De Eendenkooi open te stellen voor excursies, zodat ook u (de leden van de Heemkundekring) de gelegenheid kan worden geboden kennis te nemen van het boeiende kooikersvak, uitgeoefend in een bijzonder fraai stuk Zeeuwse natuur.

De Eendenkooi op Sint Philipsland is een van de weinige nog in werking zijnde Eendenkooien in Zeeland. Het kleine bezoekerscentrum, met veel opgezette vogels en velerlei dieren, is op afspraak geopend.

Bronnen

Stichting Het Zeeuwse Landschap
Beheerster van De Eendenkooi Annet de Ruijter
Voormalig beheerder van De Eendenkooi Ron Brouwer
De foto's zijn beschikbaar gesteld door de familie Wim van Herk

Op z'n Fluplans hezeid

In deze Cronieke willen we weer eens aandacht besteden aan de dialectgroep van de vereniging, met als kar-trekster oud-bestuurslid Esther van der Vlies. Het bestuur wil het Zeeuws dialect weer nieuw leven inblazen. De dialectgroep van onze vereniging komt ongeveer 4 keer per jaar bij elkaar in het jeugdgebouw van de Hervormde Kerk.

Op deze avonden worden uitdrukkingen behandeld, ingestuurd door de Zêeuwse Dialect Verênigieng. De dialectgroep van onze heemkundekring moet deze uitdrukkingen omzetten naar het Fluplandse dialect. De opdrachten worden uitgewerkt teruggestuurd naar de Zêeuwse Dialect Verênigieng. Daar worden ze als Fluplands dialect opgeslagen en gepubliceerd in het blad Nehalennia, waarin archeologie, cultuurhistorie, streektaal en volkscultuur in weergegeven worden. Deze toetsjes zijn leuk, maar door het plaatsen van aansprekende stukjes in het Fluplandse dialect, in ons clubblad Cronieke willen we nog iets meer doen om zodoende de Fluplandse lezers te stimuleren het Fluplandse dialect te behouden. Het juist spreken van de Nederlandse taal is nodig, maar het dialect mag niet verloren gaan. Stuur als lezer en lid van onze heemkundekring ook eens zo'n aansprekend stukje in het Fluplandse dialect naar de redactie. Liefst een anekdote uit onze eigen streek.

Geef u op voor de dialectgroep en doe mee het Fluplandse dialect te stimuleren en te behouden. U kunt u opgeven via de mail naar hquist@zeelandnet.nl.

Door Han Quist

Me hae van start mee 'n verhaeltje in dialect mee de titel: Kees. 't Is een bewerkieng nae t Fluplans, uut 't boekje "Huis zonder kop"

Kees ei nôôit de wind mee had in z'n leven. Vooral in die slechten tied van de jaeren twintig en dertig ei t'n vee tegenslaegen had. Mâ, ie was noe ôôk nie zo van aerd à t'n d'r mee de botte biele tegenan gieng, ie hlôôfden 't wè zogezeid in was liever lui as moei. A'ter 'n boer of een commisio-nair een paer mênzen nôôdig ao, waere, aore mannen um altied vò. Ie kwam altied mee de lepel à de pap net op was. Van êêsten ôv an waere d'r eihelijk à moeilikeden bie Kees. Z'n vader was mee 'n frisse meid hetrouwd, à was 't ôk wè 'n ittepetit. Kees was à onderweg à ze bie der trouwen deu de kèrkdeuren hienge. In toen atten hebore

wier hieng 't eus nie vlot, want Kees ao 'n buutenheweun grôôt ôôd. Mâ toen atten eindelijk op de wêrld was, was moeder Jewanna, 't erreme zieltje, hlad de punt of in uutgeput. Keesje was vò de rest mà 'n, klein piepertje, mar z'n kele was hoed hezond. Ie bruld'n as 'n verke en aô van êêsten of an onger.

Jewanna kon d'n nie elpe. Ze ao niks, dus de baakster haf 'n mà koeiemelk en naedien kindermeel uut een pakje. Ie slobberden't gulzig nae binnen in spoog kort daenae den grôôsten elt wè trug. Nae inkele weken was Keesje nog net zo zwaer as 'a ten hebore wier in Jewanna zei welles: 'k hloôve nie á ten 't aele zà op d'n duur. Mâ dat jonk was toch taoier as à ze dochte. Z'n luren wiere heel in z'n kaeken roôd in ie kreeg steeds mêêr drukte.

Bie 't opgroeien odden ôk de nôôdege onhelukjes, 'n hraête in z'n keele, 't vel van z'n knieën, 'n erte in z'n neuze en zo à mêêr. Keesje was nie zo vlot in z'n doen en laeten, mà ie zat wè vol ondeugd. Op een ochend kô je moeder Jewanna hlad ontdae over den diek zie komme na d'r bure Mina mee Keesje onder d'r èrem. In 't bizondere was à Keesje een pispot op z'n kopje ao. Mina most d'r lachen inouwe à ze 't zag in keek mee verwonderieng nae 't stel. Elp m' asjeblieft us Mina, zei Jewanna want 'k wete gêên raed. Noe ei'ten die pot op z'n ôôd hezet en ik kan 'n d'r nie of kriehe. Mina keek us goed in zei, terwijl à ze d'r lachen bienae nie inouwe kon, voorzichtig Jewanna, me zu d'n us op d'n bleik lègge.

À jie dan z'n bêên vastoudt zà ik probeere de pot d'r of te vrêêke. Ze leie 't kind op z'n buuk op d'n bleik in 't gras,

mâ 't spreekt vò z'n eige, ie kreeg 't wî benauwd. Ie begon te brulle en dat klonk vaneiges wè bizonder uut de binnenkant van die pot. Ie blaerde mà deur in Jewanna begon toen ôk nog te schrêêuwe. Mina was zo deutastend dà ze de pasjent gerecht op z'n rik draoid'n. Mâ deur à ze toen an de pot draoide rochten bie Keesje z'n oôren in de knel in ie riep, zovàre à 't verstaenbaer was : Àjje- Àjje. Je mò mêêr trekke an de pot zei Jewanna. Mâ 't ielp allemaele niks in Keesje hieng aol mà mêêr mee z'n èremen zwaoie in mee z'n bêên stampe.

Ouw noe toch 's op Mina riep ze, straks ei t'n nog een verrek-te nikke ôk. Me zù d'r toch mee nae d'n dokter motte Mina, zei Jewanna, mà Mina zag dae nie zo vee in. D'n dokter ei wè verloskunde hestudeerd, mà mee pispotten eit 'n omme niks hêên ervaering opgedae, dochte ze allebeie. Bovendien: De schoole kom zo uut in à me dan mee die jongen mee de pot op z'n ôôd onderweg al die kinders tehen komme, dan zie'k ââl die kinders al achter ons an vliehe.

Weet je wat, zei Mina me hae d'r mee nae de smid dat is ier korte bie, die zà wè raed wete, dat is nog à 'n andege man. Jewanna was 't dae roerend mee 's êêns. Dat doe me Mina, dae hae me nae toe. Dus zo hezeid, zo heda. Lewie de smid was altied zo effen as 'n sneetje brie, mà noe kon 'n z'n eihe toch nie hoed ouwe. Wè-rentug, dae kwam 'n lachje op z'n hezicht. Wat è 'k noe an m'n fiets ange, zei t'n en inpersant voelden ie an de pot en draoid'n ie d'r us zachtjes mee. 'Hoeiendag' zei Lewie, in ie draoiden nog 's zachtjes an de pot, mà z'n kopje draoiden heweun mee. Lauwloenen zei t'n 't zà nie meeval-

le. Èèn heluk à 't 'n stêene pot is in hêên g'immelleerden. D'n dezen kunne me kepot slae, bedoelde ie d'r mee: 't Is m'n beste pot kerrênde Jewanna, ie is nog van m'n moeder hewist. Jà , zei Lewie, oe è 'k et noe, kies je noe vò de pot of vò je jonk? Mina ou t'n us hoed vast, dan lêhe m'n mee zun ôôd op 't aembeeld en dan heef ik 'r een tik mee d'n aemer op.

Nie zo 'n groôten aemer ôô Lewie, zei Jewanna, 'k maêke zo 'n zonde van ons Keesje.. Keesje wier gewaer à t'n vast hepakt wier en begon wêe mee z'n èremen in bêenen te zwaoie in te trappe. Dae-deu bonkte de pot een en weer op 't aembeeld. Ou tat jonk us 'n beetje stille zei Lewie. Toen haf 'n tik mee d'n aemer tegen d' oôre van de pot, want ie docht: misschien kom t'r dan wê 'n scheure in de pot.

Mà niks oôr, d' oôre was t'r of, mè de pot bleef êêl. Noe probeerd'n ie een klap op d'n boom te

heve, mà schienbaer voeld'n Keesje die klap en ie begon nog arder te janke, dat à net klonk as een echo.

Lewie, riep Jewanna, zo vermoor je m'n kind nog à je zo deurgaet. 'k Zà oppassen zei Lewie en je mò nie zo zêêvere ee. 'K doe m'n uuterste best. Mà om à die ouwerwetse potten mar van posselein waere

most t'n toch nog à enkele flienke tikken op de pot heve, êêr à t'r us een butse in kwam. Toen nog êên en werentig, d'r vlogé 'n paer stikken deu de smis-se.

Noe konde d'r enkele stikjes die los zaete vâarder los hevrêekt oôre. 't Leek wê een beetje of à Lewie noe 'n eitje an 't pellen was. Even naedien was 't gezichtje van Keesje blôôt, ongeschonde, zo te zie, mà wê zo wit of à t'n verschrokken was van een baeltje blom. Mà ie mekeerd'n gelukkig vaerder niks. Ie bruld'n nog even as een sluusond mè dat was nog à hauw over. Jewanna vist'n nog een paer schilfers uut z'n oôren en z'n aer en zei: Bedankt ee Lewie en oevee krieg je van me? De rekenieng kom wê mee 't ouwejaere zei Lewie, of atten zêgge wou: mieter noe mà gauw op. Keesje ei vâarder gêên naedêêlege hevolgen ondervonde van 't voorval. Vee laeter toen à t'n à hetrouwd was wou ie niks wete van een pot op 't bestieboord. Z'n vrouwe was ter nie mee êêns want, zei ze: À 'k er uut mot 's nachts à 't koud is mo 'k âltied mee m'n voeten op 't kouwe zeil. 't Kan best wezen zei Kees, mà 'k wil hêên pispot in bed è. À t'n omkapt binne me allebeie nat.

~~~~~

Een bruiloft in oorlogstijd in het gezin van Willem Quist en Maatje Verwijs

Dat het in oorlogstijd was is wel aan het publicatiebord aan het gemeentehuis te zien. Dat straalde nu niet direct uit dat de bureaucratie zich op de secretarie van haar beste kant liet zien. Daar was natuurlijk ook niet veel reden voor. In Nederlandse steden als Rotterdam en de hoofdstad van Zeeland, Middelburg, was al zoveel vernield. De motivatie om het uiterlijk van het gemeentelijk bezit netjes op te sieren met een bloemetje ontbrak. Dat is duidelijk zichtbaar.

Maatje Smits-Quist en haar zus Dina Wagemaker Quist wandelen door het Kerkdreefje. Rechts de bakkerswinkel van Leen Clarisse. Daarnaast de groentezaak van Kees Mol.

De Tweede Wereldoorlog was in alle hevigheid uitgebroken. Ook in ons lage landje aan de zee maakte Duitsland er een puinhoop van. Zeeland wist nog even stand te houden, maar op 17 mei 1940 was het meteen goed raak. Alleen in Middelburg werden die dag in de binnenstad 800 mensen dakloos. Als we nu op het archief komen, of dat nu in Middelburg is of andere archieven in Zeeland, dan krijg je te horen: "Dat is met de brand in 1940 verloren gegaan". Heel veel!, vooral ge-

gevens van voor 1811, maar ook allerlei andere stukken gingen in vlammen op. De oorlogsmachine bij onze oosterbuur draaide op volle toeren. Tot eind 1944 duurde het, totdat men de geallieerden in Zeeland (behalve Schouwen-Duiveland) tegen kwam.

Maar dat nu juist toen nog zo'n plaatje dat vrede, vrijheid en blijheid kon worden geschoten, dat moet ons toch wel verbazen. Juist daarom vond ik het de moeite waard om het ook in de Cronieke vast te leggen voor het nageslacht. De ouders van de bruidegom die op dit plaatje prijken zijn Willem Quist en Maatje Quist-Verwijs. Maatje is zelfs in Fluplandse klederdracht met de Fluplandse muts met gouden krullen en spelden. Ze hadden op 17 augustus 1940, dus in het begin van de oorlog, hun 40-jarig bruiloftsfeest gevierd.

Het was op 19 december 1941 toen zoon Lauwrens Quist en zijn Poolse bruid Frieda Koslowsky vanuit Anna Jacobapolder

naar Flupland moesten komen om hun huwelijk te laten voltrekken het tweede oorlogsjaar 1941. Ze staan tussen hun ouders Willem Quist en Maatje Quist-Verwijs.

Als getuige hadden ze Cornelis Andries Quist en Jacobus Quist, beiden broer van de bruidegom. Ze staan links en rechts op

Kobus Quist en zijn zus Maatje. Maatje mag meerijden op paard Martha.

de achterste rij. Daartussen staan Willem Lindhout en Marinus Wagemaker. Op de middenrij staan v.l.n.r. Mina Egbertsen-Quist, Maatje Smits-Quist, n.n. Bram Smits, Lena Quist-van Driel, Dina Wagemaker-Quist, Lauwrien Lindhout-Quist en Marie Smit-Quist. De kinderen vooraan zijn Sent Wagemaker, Coba Quist, Wim Quist en geheel rechts zit, gehurkt voor zijn moeder, haar zoontje Jan.

Jan Kempeneers

Foto van het bruidspaar Jacobus Quist en Maatje van Driel op 25 mei 1939. Verder v.l.n.r. Cornelis Andries Quist, Martina Jagt-Quist, daarachter Maatje Smits-Quist en Bram Smits, Lauw Quist, echtpaar Dina Wagemaker-Quist en Marien Wagemaker.

Een varken in de kuip, kolen in 't kot en aardappelen in de schuur, wat zijn we rijk

Zoals oktober in de rij van jaarlijkse maanden de bijnaam 'wijnmaand' heeft gekregen, zo wordt november de 'slachtmaand' genoemd. De zon staat lager aan de hemel, de temperatuur wordt lager en bovendien, de big die in het voorjaar was gekocht, had met een beetje geluk soms tussen de vier- en vijfhonderd pond bereikt. Niet van huis tot huis, maar de arbeidersgezinnen hadden in het voorjaar bijna allemaal een big opgezet. Bijna iedereen had een tuin. Aan het einde daarvan was een varkenskot met een buitenren in elkaar getimmerd. Behalve in het Karreveld, daar was te weinig ruimte tussen de huizen. Daar kon niet iedereen een varken houden. Maar daar werd een voorziening voor getroffen. De gemeente had een plek aangewezen waar die mensen naast 'De platte kreek' aan de hoek bij Bram van Riek een varkenshok mochten bouwen. Stankoverlast?, daar hoorde je toen niet van. Geluidsoverlast, nog minder. De varkens konden tegen etenstijd geweldig brullen. Van sloop-hout en bielzen waren daar circa tien varkenshokken opgebouwd. De locatie werd 'De Koten' genoemd. Niet allemaal, maar een deel van de varkenshouders zette een paar maanden voor de slacht nog een big op en lieten die grazen in het hok van zijn oudere soortgenoot. Meestal ging dat goed.

Door Jan Kempeneers

Een enkeling had een biggenkotje om het kleine varkentje apart te zetten tot zijn voorganger in de kuip ging, maar dat was lang niet altijd nodig. Meestal zocht het biggetje de warmte van het grote varken op. Het kleine diertje kroop vooral 's nachts in het heerlijk ruikende stro, dicht tegen haar soortgenoot aan. De aangekochte big, hetzij een mannetje (beer) of een vrouwtje (zeug) waren bij aankoop altijd 'geholpen'. Was dat niet gebeurd, dan kon je er op rekenen dat er na de slacht een berengeur aan het vlees zat. Was het een zeugje, die werden bij het geslachtsrijp worden onrustig en dat bemlemde de groei. Zo'n achttien jaar lang heb ik het aankopen van de big en het slachten van het varken bij mijn ouders meegemaakt.

Als het woord "slachten" genoemd werd dan betekende dat vanzelfsprekend dat daarmee het varken bedoeld werd. Het was altijd wel een van de te bespreken onderwerpen. Als er 's avonds visite kwam, dan was het vanzelfsprekend dat er gevraagd werd: 'Zullen we nog eens even bij het varken kijken'? Ingeval hij al in zijn hok was gekropen dan nam de keu haast altijd de moeite om zijn nieuwsgierigheid te tonen en even naar buiten te komen voor iets lekkers.

De beesten waren immers gewend dat men ze nog even over hun rug wreef of krabde. Ze kenden je op de prik. De bewoners, vooral ook moeder de vrouw, ze waren trots op hun viervoeter. Vooral als hij lekker groeide. Het eten voor het varken bestond voornamelijk uit gekookte aardappelen (kiel en uitgesorteerde tarra). Ze werden in een kookbus op het duveltje (klein kacheltje) gaar gekookt.

Op gezette tijden kregen ze hun eten. Daar waren ze op ingesteld.

Ik herinner me dat moeder een paar flinke scheppen gekookte aardappelen in de emmer deed en ze fijn stampde. Een flinke hoeveelheid water met een scheut geitenmelk en een aantal handen gerstemeel. De emmer was dan bijna vol. Ze stroopte haar mouw op en bewerkte het voeder zodat de gekookte aardappelen tussen haar vingers pruilden. Zo gauw het varken het bekende geluid van de voederemmer hoorde, liet de ene na de andere in de buurt horen dat hij ook honger had. Ze wisten dan dat het etenstijd was.

Nog even wat over het schoonhouden van het varkenshok. Degenen die een varken hielden, hadden soms ook een 'mesthoopje' naast het kot. Een varken deed zijn behoefte meestal in een hoek van de ren of het kot. Dat was makkelijk. Dat kon regelmatig geruimd worden. Maar op

gezette tijden, zeg maar eens in de week of tien dagen, dan werd de hele ruimte, binnen en buiten, ververs met schoon stro. De mest werd weer op het hoopje naast het hok gedeponed, het schoonste boven, voor de stank. Was er een koeienboer in de buurt, dan werd het bij hem op de mesthoop gedeponed. Heerlijk, zoals het varken zich dan weer in het schone stro nestelde.

Als de dag van het slachten naderde, dat werd ruim van te voren met de huisslachter besproken, dan zorgde moeder de vrouw dat op die dag alle potten en pannen, schalen, emmers en teilen die nodig waren nog eens extra gereinigd en gespoeld waren. Alles werd afgedekt met een laken. De meeste mensen hadden zelf een worstmachine en ook die werd vooraf weer grondig gereinigd. Alles uit elkaar gehaald, van de worsthoorn tot de slinger toe.

De big werd al vroeg in het voorjaar aangeschaft.

Maatje Ligkendag bij haar varken wat al rijp was voor de slacht.

De dag ervoor werd ook de hakblok nog bij de slager gehaald. Bij ons was het altijd Pouw de slachter. Zijn vader en zijn grootvader waren ook al slager en huis-slachter op Flupland geweest. Ook zijn zoon Pieter was er bij. Pouw was al niet van de jongste meer, maar met zijn zoon erbij werd het klusje wel geklaard. Ook de man uit het gezin had voor het slachten een vrije dag genomen. De spekton was een paar dagen van te voren vol water gezet, zodat een eventueel openstaand naadje nog kon dichttrekken. De mannen waren meestal zeer alert dat alles schoon was, zodat er niets mis kon gaan. De reinheid rond de slacht was een eerste vereiste. Het is bekend dat de datum van de slacht niet tegelijk viel met de ongesteldheid van vrouwen in het gezin. Ook het uit de pekelen halen werd uitgestippeld dat dit niet viel in die periode. Kortom, men was er heel alert op dat alles schoon en rein was.

De dag ervoor was dus naast haar overige werk een drukke dag voor de huismoeder, maar tegelijk ook een dag vol spanning. Steeds liep ze nog maar eens naar haar vertrouwde huisdier. Tevreden knorrend kwam het naar haar toe om toch haar hand nog maar eens te voelen en kijken of ze wat bij zich had. Wat slablaadjes, groentefal of een kropje melkwiet dat ze aan de wegberm of langs de dijk had geplukt. De beesten waren dan zo tevreden. De vrouwen die het beest het hele jaar door hadden verwend, hadden het de dag voor

het slachten niet op snee. Ze waren er niet goed van.

Heel vroeg in de morgen ging de slachter met zijn zoon of zijn helper, op stap om op het achtererf bij de klant zijn werk te doen. "Oe zwaer weeg t'n Pouw ?" werd er dan gevraagd. Van voren, van achter en opzij werd hij bekeken door de slachter. "Je zit dichte bie de vuufonderd pond Merien! Zo'n opmerking kon je van hem verwachten. Terwijl het touw met een lus over zijn achterpoot werd geschoven probeerde Pouw hem naar buiten te lokken. Zo nodig pakte hij hem bij een van zijn oren vast om hem over de drempel van de ren te krijgen. Vanachter werd hij tegen zijn kont geduwd om hem op de plaats te krijgen waar het masker op het voorhoofd werd gezet. Moeder had haar hoofd al diep onder de dekens gestoken om toch maar niets te horen van het geschreeuw van het varken.

Het huisdier dat meestal tot tussen de 400 en 500 pond was gemest werd op de plaats gebracht waar hij gebrand moest worden. Terwijl door Pouw het schot werd gelost, werd door zoon Pieter aan het touw getrokken, zodat het beest zijn evenwicht verloor en op zijn zijde neer viel. Direct daarop haalde Pouw het juiste mes uit de leren koker, die aan zijn riem vast zat en stak op de juiste plaats het mes in de keel van het dier om de slagader af te snijden. Het geschreeuw en gebrul was opgehouden.

Was het op het dorp dan werd het varken op de speciale steekkar geladen en reed men naar de plaats waar het stro gereed lag om het haar van het varken eraf te

branden. In veel gevallen werd dat achter de dijk bij de Stationsstraat, achter de zogenaamde kaaidam gedaan. In het Karreveld en achter de Achterstraat werd het soms wel op de Platte Kreek, of op een stukje braakland gedaan in de tuintjes

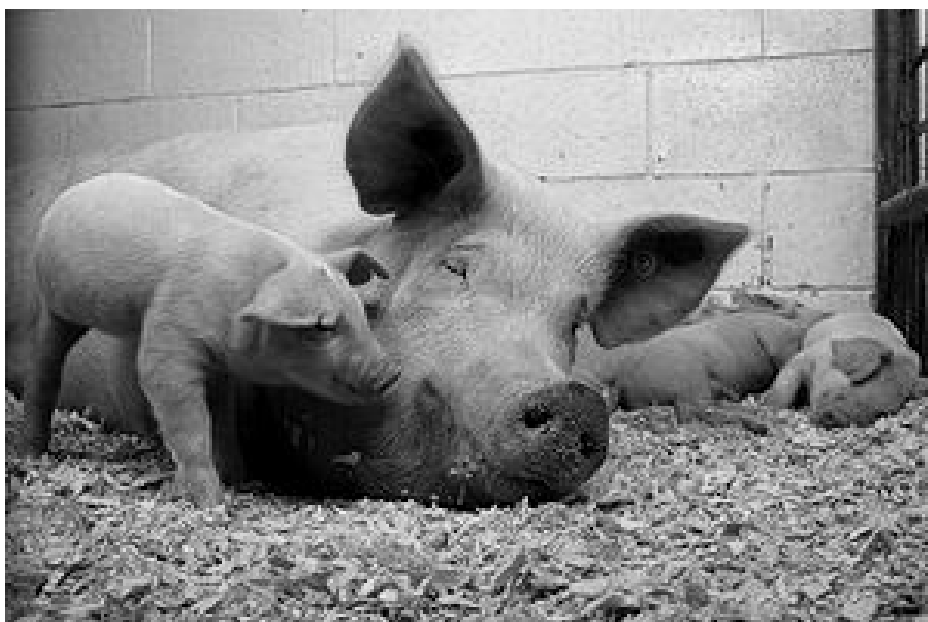
Nog steeds is bekend dat de korstjes van het spek en het vlees van een gebrand varken lekkerder waren dan van de keu die met heet water van zijn haren werd ontdaan.

Wat ik me herinner, werd het branden bij ons op de dam van de Oudeweg naast ons huis op de 'Punthoeve' gedaan. Het varken werd in de goede houding gelegd, rondom met stro bedekt en in brand gestoken, zodat het haar op de huid overal weg schroeide.

Warm water

Met warm water de haren verwijderen? Dat gebeurde ook in de oorlog 40-45 toen er buiten niet gebrand en geen licht gemaakt mocht worden. Ik herinner me dat er door (mijn ouders) toen op een geheime plaats, tussen pakken stro in een houten schuurtje, een 'tweede' varken werd vetgemest. (Twee varkens houden was verboden in de oorlog) Ik herinner me nog dat er controle kwam van de Crisis Controle Dienst (CCD). Als Bram de Ruijter kwam, dan was er geen vrees voor het ontdekken van een tweede keu, maar er was ook nog een zekere heer Manneke, die de rondte deed. "Die was niet zo makkelijk", zo werd er gezegd.

Ook met het slachten van een stil varken was het uitkijken. Het moest alles in het aardedonker gebeuren. Dat gebeurde bij

Jacob Bosman, de slachter en Chris Meijer, de molenaar komen met het gebrande varken terug van de kaaiedam.

ons op de 'Punthoeve' in het stenen schuurtje dat aan het huis vast stond. De ijzeren raampjes werden verduisterd met zwart verduisteringspapier. Alle kieren werden dicht gestopt. Bij het licht van een paar stallantaarns werd door Piet de Kok uit Anna Jacobapolder dat klusje geklaard.

Eerst werd het varken, zo'n 300 pond zwaar, in het houten schuurtje, tussen de stobalen, geschoten en gestoken. Daarna door mijn vader en Piet de Kok naar het stenen schuurtje gesleept of gedragen. Op een met vuurvaste steen gemetselde kachel stonden daar al een kookbus en nog wat grote pannen gevuld met water te koken.

Terwijl Piet de Kok het haar wegkrabde, goot vader met een kan, steeds kokend water over het varken. Je kon elkaar maar nauwelijks zien van de damp. Ik moest dan steeds doeken aan Piet geven om zijn zweet af te drogen. (Mijn oudste broer Lauw was toen in Duitsland voor arbeidsdienst). Dat was even tussendoor!

Na het branden werd het varken op de stoep van betontegels aan de achterdeur gelegd om er de laatste stoppels nog af te krabben. Met water werd hij dan nog afgespoeld en de stoep schoongespoeld. Was dat gebeurd, dan werd het varken bij de poten gepakt en op zijn rug gerold. Dan was het tijd voor de 'heer des huises' om de jeneverfles te ontkurkten. De slachter haalde het juiste mes uit zijn schede en haalde het een aantal malen over het staal. Voordat hij verder ging werd er een korte

pauze ingelast. Moeder had de glaasjes al gereed gezet op de regenbak.

Het was nog vroeg in de morgen, maar dat hinderde niet. Het was traditie dat er bij de slacht werd 'geklonken'. Er werd gedronken op de goede afloop. Dat je het maar in gezondheid op mag eten zeiden Pouw en zijn zoon Piet, toen het borreltje achterover werd gegoten. Nadat de glaasjes nog eens werden gevuld, hadden vader en zoon nog wel de nodige uitspraken over de voor hen liggende viervoeter.

Deze traditie hield ook nog iets anders in. Bij het drinken van deze eerste borreltjes was 'd'n vûûlen aesem' van de slachters verdreven. Direct daarna werd de buik over de volle lengte open gesneden en werden de maag en de darmen verwijderd. Dan was het wachten op de keurmeester.

Het gebeurde dat de slachters per dag wel zes of meer slachtingen hadden. De keurmeester was dan bij de eerste niet a la minuut aanwezig. Dus gingen de slachters – hetzij wie het ook was – Pouw Reijngoudt of Henk Bosman naar de volgende klant. Zoals de slachter, werkte ook de keurmeester van de vleeskeuringsdienst zijn lijstje die morgen een voor een af.

Aanvankelijk nam de ambtenaar van de vleeskeuringsdienst er genoeg mee dat het varken met de open liggende buik, vooral de hele zware, op het plaatsje lag. Later werden de opengevouwde

varkens meestal op een ladder gelegd en steil tegen de muur gezet. Hij kon dan de belangrijkste organen, zoals de lever, het hart en de longen goed bekijken. Die werden eerst gekeurd. Het gebeurde wel dat de lever of een van de andere organen een nare kleur had, dat ze meteen werden afgekeurd. Was de lever goed dan kreeg deze net als de hammen, de buik en de zijden spek enz. een blauw stempel. De lever werd gespoeld en stond een uur later al in een grote pan op het vuur. Een varken in zijn geheel afkeuren. Dat was maar een zeldzaamheid.

Was het varken gekeurd en alles goed bevonden, dan begon het ontleden. De inwendige organen, de lever, de nieren, het hart, de longen, de lichte, de milt en de blaas, het lag allemaal bloot. de 'pezerik' (het geslachtsdeel van het mannelijke varken (de beer), werd er met een knots vet uitgesneden en opgehangen om te drogen. Later werd deze gebruikt om het blad van de handzaag en andere gereedschappen in te smeren. Al deze organen werden verwijderd. De lever stond al te koken, niertjes werden ook gegeten, niet door iedereen. De darmen, die ik eerder al noemde, werden leeg gemaakt op de mestput of op de glooiing achter de dijk. Daar was tegelijk spoelwater aanwezig. Een deel van de dunne darmen werd gebruikt om de worst in te doen. De overige, zowel de dikke als de dunne werden na het krauwen nog extra gespoeld en ge-

Slager en huisslachter Poulus Cornelis Reijngoudt

bakken. Velen beschouwden deze als een lekkernij. Gebakken ‘smulletjes’ werden ze genoemd.

Van de lever was een stuk nodig voor het maken van leverworst. Van de lichte was een stukje nodig voor het maken van lichte worst. Deze werd ook in de darm gedaan. Er was een apart recept voor om die te maken. De verschillende soorten vlees werden ook met bepaalde groenten gegeten. Zo werd de lichte worst in het sop van de rodekool meegekookt. De in de schil gekookte hele Gieser Wildeman stoofperen werden met stukken hutspot bij de aardappelen opgediend.

De kop van het varken werd in tweeën gedeeld. De bovenkop werd gezuiverd. De hersenen werden apart gegeten. Van het overige werd na het verwijderen van de beenderen een heerlijke schaal preskop of zure zult gemaakt. Aan het onderste deel, de zogenaamde kinnekop zat aan weerszijden een heerlijk stuk doorregen spek. De rest ging ook in de preskop.

De achterhammen, dat waren de grootste, werden een voor een doorgegeven en op een tafel gelegd. De knoesten en de achterpoten waren al verwijderd. Zo ging het ook bij de voorste. Deze werden ‘schouderhammen’ genoemd. Ook deze werden weer ontdaan van de poten en knoesten. De schouders werden naast de hammen op de tafel gelegd. De knoesten kwamen bij de hutspot terecht. De poten werden later, als ze uit het zout kwamen, apart gegeten. Ze werden in de lengte in tweeën gedeeld. Ze werden ook gezouten als onderdeel van de hutspot.

De reuzel werd gesmolten. Deze bestond uit een groot net. Het werd in kleine stukjes gesneden en daarna in een pan gesmolten. De kaantjes bleven over. Opgebakken waren ook deze voor velen een lekkernij. Het reuzelvet werd op de boterham gesmeerd, maar het vet kwam later ook goed van pas als er na het uitbakken van ham, worst en spek, vet tekort was om de inhoud van de emmers onder het vet te zetten.

Slachtzout

De dag ervoor was ik al (in ons geval) bij winkelier Marien den Braber op het Stoofhof (aan de Oostdijk) om slachtzout geweest. Dat was besteld en stond in een jute baaltje gereed. Het zouten vroeg veel aandacht!!

*Bram Wesdorp met zijn vrouw en nichtjes bekijken hun varken in hun hok.
in Anna Jacobapolder*

Naast de inwendige organen zaten er natuurlijk ook heerlijke biefstukken onder de ribben. Daarnaast ook het ‘haas’, een soort vlees dat als eerste bij de middagpot werd gegeten. Aan zo’n groot varken zat ook een flinke portie worstvlees. Dat werd bij het ontleden door de slachter gescheiden gehouden. Wilde men veel worst, dan werd er ook nog een gedeelte van het buikspek (doorregen spek) aan het worstvlees toegevoegd. Wat er nu nog overbleef van het varken, dat waren de ribben, de ruggenstreng, het vette spek en de buik, het zogenaamde buikspek. Ook de kop lag nog klaar om in stukken te delen.

Kleine delen daarvan, zoals de oren, de snuit, de tong, de hersenen, ze werden gescheiden en apart bereid om te eten. Het overige van de kop werd gescheiden in twee delen. Het bovenste deel, en de kinnekop. Deze werden in een grote pan gekookt. De bovenkop en de kinnekop werden ontleed. Er zat nog wel wat afval aan, maar het meeste ging in een grote schaal. Ook nog een deel van de kinnekop werd er bij gevoegd. Met zout, enkele fijn gewreven beschuiten en de kruiden die daarvoor geschikt waren werd deze fijngesneden of gemalen en in een grote schotel gedaan, op dikte gemaakt met het kookwater van de kop en men had een heerlijke schaal preskop, of zo men wilde, met toevoeging van azijn, zure zult. Aan de kinnekop zat ook een apart soort doorregen spek met een heerlijke smaak. Zo werd dus de kop van het varken be-

reid. Zeker de moeite waard om het even te noemen.

Inmiddels hadden de slachters met mes en hakmes de ruggenstreng en de ribben ook van het spek gescheiden. De ribben en de streng werden in handzame stukjes gehakt en bij de hutspot gevoegd. Ook het spek werd in handzame ‘zijden’ gesneden, zowel het vette als het magere.

De kuip stond inmiddels al schoon op de plaats waar deze zo’n drie weken moest blijven staan. De geschiktste plaats was in de kelder, maar was die er niet, dan was er toch ergens wel plaats gevonden in de woning of in de stenen schuur die men het meest geschikt achtte.

Voor de slager weer naar zijn volgende klant vertrok werd eerst nog even een borreltje gedronken. Daar zaten ze ook weer met smart op hem te wachten. Maar eerst nog een ‘ouwe klaartje’. Terwijl hij zijn glaasje nog eens bijhield merkte hij op dat het in het oosten begon te lichten. Met de mand voorop hun fiets reden vader en zoon Reijngoudt over de pas aangelegde nieuwe weg naar Flupland.

Bij ons stond de vleeskuip in de kelderkast. Staande in de kelder werden stuk voor stuk de hammen en de stukken spek op een schoon laken voor de kast neergelegd. Met het zout bij de hand, werd eerst de bodem van de kuip bestrooid met zout en werden de hammen zorgvuldig ingewreven. Waren er openingen of kuiltjes, daarin werden in het zout gedompelde stukken hutspot of hammenknoesten

gelegd. De zijden vet en mager spek ondergingen dezelfde behandeling en werden stuk voor stuk in de kuip getast en ruim met zout bestrooid. De mannen waren er handig in. In veel gezinnen werd er jaarlijks één en in grotere gezinnen in het voorjaar nog een varken in de kuip gedaan.

Als alles in de kuip zat werd het houten deksel met twee open handgrepen erop gelegd en met een schone doek afgedekt.

De overige hutspot werd nu nog in een Keulse pot gedaan. Precies als het vlees in de kuip, zo werden ook de gehakte ribben, de knoesten van de hammen en de stukken van de 'rikstringe' in de pot gedaan. Alles ruim met zout ingewreven en bestrooid. De poten werden ook ingewreven en in acht delen boven in de pot gelegd. De Keulse pot stond bij ons op de overloop. Daar was het in de winter ook koel. Afgedekt met een plankje en een schoon kussensloop kon het zout er lekker intrekken.

Het was nu tijd om aandacht te schenken aan de worst. De worstmachine was inmiddels aan de massieve tafel in het achterhuis vastgemaakt. Het worstvlees lag klaar en een stuk mager spek van de zwoerd ontdaan werd er nog doorheen gesneden. Prachtig om te zien, als de worst door de gaatjes van de worstmachine eruit werd geperst. Vader stopte het worstvlees er in. Ik mocht, toen ik daar sterk genoeg voor was, aan de slinger draaien.

Als de worst gedraaid was werd ze gelijkmatig als een grote koek op de tafel verdeeld. Je had er dan zicht op hoe je het zout op de worst verdeelde. Het was natuurlijk niet de eerste keer dat de huisvader dit deed. Lag het zout en een klein beetje kruiden op de worst, dan werd het er doorheen gekneed. Van links naar rechts en van voor naar achter.

Stel je voor dat de staepel woste die, nae 't maelen mé't wostemesien op de mas-sieve oute taefel in 't achteruus lag, te véé van't hoeie hekrege ô, dan zat je 't êêle jaer mee brimzoute woste. 'n Wostemesien dat ò me van ons eihe. Woste draoie, 't was voor ons 'n leutig werekje.

Er werd dan geproefd door de man en de vrouw. Meestal was het gelijk goed, soms werd er nog een sprenkeltje aan toegevoegd en weer gekneed. Dan werd de worst meestal nog een keer door de machine gedaan. Ze was dan wat fijner en het zout en de kruiden waren goed verdeeld.

Dan riep hij: "Jaene"! Weer pakte 'n ie mee z'n wiesvienger ier in daer 'n klein bitje woste. Ze stieng à hauw neffen z'n in begreep à wat à ze most doe. Vaeder was t'r êên van weinig woorden in zei, toen à t'n z'n vienger vô d'r mond ieuw:

"Wat dienke j'r van?" Moeder was even lekker an't smekken in proeven in zei tehen Vaoder: "Ik dienke à j'r niks mêêr an mò doe Merien". De woste was hoed hekeurd. Mée 'n busje nootmuskaat dé'n noch een klein sprinkeltje van die kruujen over de woste. À t'n dat hedaen ao, dan kneede 'n ie êêl de massa noch's deu mekaore in hieng ze nog 'n kêêr dèu 't wostemesien.

Nu de machine toch nog ingespannen was, ging een gedeelte van de worst in de darmen. Daarvoor werd de worsthoorn op het eind van de machine geplaatst. Een aparte handigheid was dat, het vullen van de darmen. Langzaam draaien en de darm gelijkmatig laten vieren van de hoorn. Ging het te snel dan kwam er een barst in de darm. Ook dat was dus weer een kunstig werkje. De worstenstok, die haast in elk gezin tot het meubilair behoorde, werd in de gang of op de overloop aan de balken gehangen. De worst werd er langs gedraaid en kon drogen. Moeder pakte later wel eens een stukje, dat ze in stukjes sneed. Heerlijk was dat, die rauwe droge worst op de boterham. Maar de meeste tijd werd het gebakken in de koekenpan. Ook de worstenballen die vanonder het vet kwamen uit de emmer waren heerlijk. Als de worst gebakken was zaten er kruimeltjes van de worst in het vet. Dat smeerden we op de boterham. Als je uit het land kwam, ik zie het nog voor me. Vader sneed eerst de boterhammen van een zestien ons en moeder legde er een krip ham, een vleesrib of een worstenbal bij. Tot diep in het voorjaar werd er

gegeten van het varken. Bij de slager kwamen we nooit. Zeker niet als je in het voorjaar ook nog een varken slachtte. Het kostte natuurlijk wel wat. Zo had je de aanschaf van de big, het voeder, maar mijn vader had zelf een paar bunder land. Hij verbouwde daarop suikerbieten, aardappelen, gerst en tarwe, erwten en bruine bonen. Dus het voeder voor de varkens hadden we van ons eigen land. Als alles van het varken was toebereid, dan was de voorraad vlees en vet een lekker spaarpotje. Zij die geen land hadden, konden ook wel goedkoop aan kriel en tarra van de aardappelen komen. Bovendien!, de vaste arbeiders hadden jaarlijks 100 roeden aardappelland bij de boer, waar ze zelf aardappels op mochten verbouwen.

Drie weken lang bleef het vlees, de hammen en het spek in de pekel staan. Dan werd het er stuk voor stuk uitgehaald. Ik herinner me dat er een groot wasbekken met lauwwarm water voor de kelder stond met een plank er op. Op de plank werden de hammen en de zijden spek met een schone doek afgewassen. Door elke ham en elk deel spek werd een spekhaak gehaald, zodat ze opgehangen konden worden. Eerst werden ze buiten aan een stok gehangen om uit te druipen en op te drogen. Natuurlijk werden ze nog dezelfde avond binnen gehaald. Dan werden ze aan de zolderbalken gehangen. Op een grote kachel in het schuurtje ging moeder kort daarop de losse worst, een groot gedeelte van de hammen en het spek uitbakken. Dan was het nog maar gedeeltelijk gaar en werd in geëmailleerde emmers gelegd en vooral de krippen ham en spek goed aangedrukt en met het uitgebakken vet overgoten. Later werd het in plaats van

emmers ook wel in grote wekflessen gedaan en gesteriliseerd.

Een klein gedeelte van het spek en de hammen bleef op de zolder hangen. Dat werd eerst aangesproken. Waarom? Wel, men was beducht voor de grote bromvliegen, “maeneschieters” werden ze genoemd. Als die hun eitjes op het vlees neerlegden werd het geel. Ranzig spek werd het genoemd. Plaatselijk werd het ‘gastig spek’ genoemd. Het was dan niet meer te eten. Bovendien, het was schadelijk voor de volksgezondheid. Het werd soms op de vuilnisbelt gebracht of buitendijks op het slik begraven. Ook hammen konden er door worden aangetast. Men bewaarde het soms ook in ‘spekkisten’, waar minder kans op bederf was. Uitbakken was echter veruit de veiligste manier om het vlees en spek lang te bewaren. Kortom, er was met de voorraad vlees en spek na de slacht voorzichtigheid en reinheid geboden. Later kwam de diepvries – en koelkast. Maar vanaf het eind van de jaren ’60 van de vorige eeuw mochten er in de bebouwde kom geen varkens meer worden gehouden. Wilde men worst, een hamlapje of spek, vanaf die tijd was men op de slager aangewezen. Er waren ook mensen die een half varken kochten van de slager en stopten dat klaargemaakt in de diepvries.

Aardappelen

Er moest in elk gezin gezorgd worden voor de winter aan brak. Naast de slacht, sloegen de gezinnen ook een voorraad aardappelen in. Die werden opgeslagen in de kelder onder de bedstede. Daarin lag een vloer van rode of blauwe plavuizen. Er was een lucht rooster naar buiten, anders zou er een muffige reuk in de kelder gaan hangen. Meestal had men er in het gezin genoeg om de winter door te komen. Voor een groot gezin had je wel tien mud nodig om de winter door te komen. Meestal werd daarvan wel een gedeelte in de tuin bewaard, die met stro en aarde werden afgedekt om ze tegen vorst te beschermen. Goed afgedekt kon men ook wel een voorraadje piepers in de schuur bewaren.

Brandstof

In de schuur was een kolenkot. Ook daar werd een voorraad van ingeslagen voor de winter. De kolenboer bracht een aantal zakken antraciet, eierkolen en ook de nodige sloffen en turf. Elk gezin sloeg een voorraadje in om de winter door te kunnen komen. Bij arme mensen en weduwen

werden de kolen door de diaconie van de kerk verstrekt. Men moest er op berekend zijn dat de winter strenge koude kon brengen. Gelukkig was niet elke winter even streng, maar die zich de Tweede Wereldoorlog van 1940-’45 nog kan herinneren, weet maar al te goed dat deze winters zeer streng waren. We deden toen dingen die niet mochten. We haalden bielzen vanonder de tramrails, telefoonpalen werden afgezaagd, de bekende Rommel asperges, die het land van vliegtuigen tegen moesten gaan, werden uit het land gehaald en ook de voorraad briketten die in de stoomlocomotief werden gestookt verminderden te snel in aantal op de Veerhaven in De Polder. De tram kon toen niet rijden vanwege de inundatie van de Anna Jacobapolder.

Bewaargroenten uit de tuin

De tuin werd optimaal benut. Allerlei zomergroenten, die direct konden worden gegeten. Deze werden ook gewekt. De winterwortelen en de uien werden op een koele plaats bewaard. Prei bleef lang in de grond. Ook koolraap en rode kool waren goed te bewaren. Witte kool werd geschaafd en in de Keulse pot in het zout gedaan. Hetzelfde gebeurde met sperziebonen en snijbonen. Onze ouders en grootouders waren daar zeer creatief in. Was er plaats in de tuin voor een paar bomen, dan hadden ze ook stoofperen voor bij de hutspot en winterappels bijvoorbeeld goudrenetten voor de appelmoes.

Het was in de tijd dat we nog geen gas, c.v., of gaskachel hadden. Voor 1925 was er ook geen waterleiding en voor 1929 niet voldoende elektra. Vanaf 1919 was er een plaatselijke Coöperatieve Elektriciteitscentrale. Per gezin mocht daar gebruik van worden gemaakt voor één lichtpunt. Vanuit de centrale gaf de machinist rond 21.00 uur ’s avonds een sein even knipperen. Dat was het sein dat het licht kort daarna uit zou gaan, dus overschakelen op olie, de kaars of in de bedstede. Er was geen wasmachine, geen koelkast of vriezer, geen douche en nog minder een bad. Bij de oudjes stond er in de winter meestal een sleekachel, die ook wel platte buiskachel werd genoemd voor de schoorsteen. De kolenbak stond er achter. Daar werd meestal het restje uit de theepot en de theeblaren ingeworpen. Als de kolen nat waren, dan hielden ze immers wat meer tegen. Warm water was op deze kachels altijd voorradig. De fluitketel

stond op de achterzijde van de kachel altijd te zoemen.

Als het buiten niet droogde, dan werd aan de roeden van de kachel klein wasgoed gehangen. Ook werd er wel een uitklapbaar houten droogrekje langs gezet. Ook daar werd op gedroogd.

Oliestel

Die waren in die tijd onmisbaar. Omdat lang niet iedereen een keuken had stonden die nogal eens in het gemetselde schuurtje of in de achterste gang. Daar werd dan gekookt. Je had de kleine eenpitter, maar voor grote gezinnen had men meer energie nodig. Daar stonden de twee – en

driepits oliestellen. Er waren er zelfs met vier pitten. Adriaan den Braber (van Riek) en Hein Kramer kwamen wekelijks met hun oliekar langs de woningen. Ook werd deze brandstof in meerdere winkels in het dorp verkocht. De maandagse was en de kriel voor het varken werd op het bekende driepotertje, ook wel duveltje genoemd, gekookt.

O, die oudjes, velen moesten leven van een paar gulden in de week van de diaconie. Ook de gemeente had een potje voor deze mensen. “De algemene armen” noemde men dat. Maar ook de mensen die een varken hadden geslacht dachten wel eens om de oudjes, die zelf niet meer

slachtten. Vooral de familieleden, maar ook de burens brachten wel eens een worstenballetje of een hamlapje bij de mensen die de leeftijd der sterken hadden bereikt. Maar in 1947 kregen de 65 plussers meer armslag. De bekende minister Willem Drees drukte in dat jaar de Noodwet Ouderdomsvoorziening erdoor. Het was de voorloper van de Algemene Ouderdomswet (AOW), die in 1957 werd ingevoerd. Wat heeft hij de oudjes in ons land een plezier gedaan. Ze konden wat extra's in huis halen. “We trekken van Drees”, zo werden de inkomsten door de ouderen vanaf toen genoemd.

~~~~~

Wil je in mijn poëzie schrijven?

Regelmatig duiken ze nog op. Een poëzie van je ouders, van je grootouders en ook kom je er wel eens een tegen bij een kennis of familielid. Mijn ervaring is dat er hier en daar nog wel een boekje met versjes en plaatjes goed opgeborgen in de kast ligt. Veel bekende, maar ook exclusieve gedichtjes kun je daar in tegen komen. Soms een poëzie die helemaal met een beetje lijm en plakband bij elkaar wordt gehouden, maar ik heb ze ook gezien met een keurig käftje. Erg origineel. Soms bekleed met kleurig fluweel. Dat betekende dat je er heel zuinig op moest zijn. Bij die heel oude poëzie albums is elke bladzijde een verrassing.

Door Jan Kempeneers

Zo las ik ooit in de poëzie van Laurina Boone, die in 1918 gestorven was, exclusieve gedichtjes. Zij was een dochter van de bekende dorpsdominee Lourus Boone en trouwde in 1912 met Abraham Ver-

wijs. Uit haar huwelijk met Abraham Verwijs werden vier kinderen geboren: twee meisjes en twee jongens. De jongens waren Louw en Kees, de meisjes Johanna

en Pietje. Dochter Johanna was in het bezit van dit kleinood.

Mijn moeder Adriana Janna (Jane) Ligtendag, haalde graag herinneringen op. Haar zus Pieterella was direct na haar trouwen naar Rotterdam verhuisd. Vele gezinnen verruilden toen het platteland voor de stad. Ook moeders zus Pie, die hier met Marien Nelisse was getrouwd. Ze kregen een gezinnetje in Rotterdam-West, het was daar op den duur gewoon een Fluplandse kolonie. Steeds ging men op bezoek met de familie. Met de tram vertrok men van Flupland naar de veerpont, die van Anna Jacobapolder naar Zijpe voer. Vandaar met de veerboot, de Minister Lely, naar Numansdorp. Dat was vooral voor de kinderen al een belevenis van jewelste. Ik heb het zelf ook meerdere keren meegemaakt. Daar stapte je weer op het trammetje van de Rotterdamse Tramweg Maatschappij met een stoomlocomotief er voor. Deze tram reed langs verschillende plaatsen, waar reizigers in - en uitstapten naar Rotterdam. In de Rozestraat, daar was het eindstation. Dan overstappen op een trammetje dat je op de plaats van bestemming bracht. Voor ons was dat de Schiedamseweg. Daar moesten we uitstappen. In die buurt woonden veel Fluplanders. Tante Pie woonde in de Binglystraat op 55^a. Dat betekende dat ze boven woonde. ‘Twee keer bellen’, stond

er bij dat huisnummer. Dan werd door tante Pie met een lang touw de knip van de deur getrokken. Het is wel meer dan 70 jaar geleden, maar ik herinner me dat nog goed.

Ze hadden toen ook al kinderen: Sientje, Jan en Maatje. Sientje was onze oudste nicht in de familie Ligtendag. Zoals wij naar Rotterdam gingen, kwamen zij ook regelmatig naar Flupland. Naar moeder Maatje, die was al in 1918 weduwe geworden. Naar de broers en de zussen. Voor de kinderen uit de stad was er natuurlijk nog al wat te beleven in Zeeland. Zoals gezegd, de oudste was Sientje. Zij kende de familie al zo'n beetje. Tante Jane, tante Mientje, tante Janna, die ging ook later naar Rotterdam, maar dat was pas in 1936. Maar er waren ook broers van haar moeder: oom Willem, oom Piet, oom Jan. De laatste woonde nog bij zijn moeder. Ze gingen overal op bezoek. Sientje was van 5 oktober 1920. Later wilde ze geen Sientje meer heten. Joziën, dat vond ze een mooie naam en zo gingen ze haar voortaan noemen. Ze had toen al lang een poëziealbum en dat bracht ze natuurlijk mee naar Zeeland. Een van de eerste wie ze vroeg om in haar poëzie te schrijven was oom Gerard Noorthoek. Hij was met tante Mientje Ligtendag getrouwd. Ze ging al op school, dus de juf had er ook in geschreven. Ook vader en

moeder en enkele vriendinnetjes, maar nu was oom Gerard aan de beurt. En jawel hoor, trots stapte ze met haar poëzie naar de familie op de Oostdijk. Erg vriendelijk stapte ze op oom Gerard af en vroeg hem heel trots: Wilt u in mijn poëzie schrijven. 'Natuurlijk meid' had hij gezegd. 'Maar daar moet ik even voor gaan zitten'.

Het volgende tekende oom Gerard rond 1930 in haar poëzie op:

*Mijn nichtje is uit Rotterdam,
voor haar plezier gekomen.
Ze was nog maar twee dagen hier,
toen had ik al vernomen.
Dat zij haar poëzie bij zich had,*

*terstond vond ik een ledig blad.
Waarop dit vers en bloempje staan,
er is dus aan je wens voldaan.
Ik eindig nu mijn beste Sientje,
de groeten van je tante Mientje.*

Ze kon het goed vinden met haar neefje Marien Noorthoek, die vier jaar jonger was dan haar. Ze wilde ook van hem een gedichtje in haar poëzie. Nee, dat kan ik niet, had Marien tegen haar gezegd. Marien was de oudste van tante Mientje. Hij was geboren op 16 oktober 1924. Weet je wat?, zei Marien tegen zijn nichtje Sientje. Dat moet je aan mijn vader vragen. Samen stapten ze op oom Gerard af en Sientje deed het woord. Ze vroeg het

zo vriendelijk dat hij er meteen op een kladje mee aan de gang ging. Dus zo-doende schreef oom Gerard ook voor Marien in de poëzie een wens voor Sientje. Het is nu al ruim 80 jaar geleden, maar Marien weet nog precies wat zijn vader in de poëzie van zijn nichtje schreef:

*Sientje vind je dit geen pracht
Dat ik heb voor jou bedacht,
Allen die dit versje zien
Denken aan je neef Marien.
En jij zelf inzonderheid,
Want 't is in vakantietijd.
Zo is mijn naam op hoge toon
M.C. Noorthoek, Gerard zoon.*

~~~~~

In Memoriam

Ook deze keer zien wij ons genoodzaakt u het overlijden van een aantal van onze leden te melden.

Op 24 april 2011 is Marinus Leendert ten Hove in de leeftijd van 70 jaar overleden. Kort na de oprichting van onze kring werd hij samen met zijn vrouw Nellie ten Hove-Vaders als gezinslid ingeschreven. Na een ernstige en vrij langdurige ziekte van Rinus, moest afscheid van hem worden genomen. We wensen zijn vrouw veel sterkte toe met dit verlies. Zij gaf ons te kennen lid te willen blijven van onze kring.

Kort na 9 juli 2011 kregen we een rouwbericht van Gerard Beurkens uit Dordrecht dat zijn vrouw Trijntje Beurkens-Burger in haar woonplaats op 78-jarige leeftijd was overleden. Ook dit echtpaar is al kort na de oprichting van onze heemkundekring bij ons aangesloten. Zijn vader Anthonie Beurkens was een zoon van Gerard Beurkens en Cornelia Johanna van den Bos. Ook dit echtpaar was gezinslid en Gerard blijft onze kring trouw. Veel sterkte van ons toegewenst.

Op 10 september 2011 is Johannes Reijngoudt, de echtgenoot van Johanna Neeltje Padmos, op 80-jarige leeftijd overleden. Na een verkeersongeluk op het kruispunt Oostdijk –Rijksweg werd hij in het ziekenhuis opgenomen. Daar bleek dat de gevolgen ernstiger waren dan eerst werd gedacht. Jo was een zoon van binnenschipper Johannes Reijngoudt en Jozina Noorthoek. Vader Johannes is al in 1942 overleden. Drie zoons uit het gezin, waaronder ook Johannes werden later zelfstandig binnenschipper. Enkele jaren geleden is het gezin aangesloten bij onze heemkundekring. We wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe met dit verlies.

Willem (Wim) Verwijs, een bekende persoonlijkheid op straat en in zijn tuin, is overleden op 1 oktober 2011. Enkele jaren geleden tobde Wim al met zijn voet, maar keerde na een ruime pauze weer in zijn tuin terug. Het was zijn lust en zijn leven. Maar opeens kwamen er weer klachten bij Wim. Daarom kwam het bericht voor velen vrij onverwacht. Wim was een zoon van Jacobus Verwijs en Lena Reijngoudt. Wim is 73 jaar geworden. Ons medeleven gaat uit naar zijn vrouw Mientje Quist en naar zijn kinderen.

Op 11 oktober 2011 bereikte ons het bericht dat Levinus (Fien) Boudeling was overleden. Het was ons bekend dat Fien behandeld werd voor een ernstige ziekte. Maar ook hier kwam het bericht vrij onverwacht dat Fien was overleden. Het gezin is al vanaf de oprichting lid van onze heemkundekring. Bij de bouw van het gedenkteken, dat ons herinnert aan de raid op Anna Jacobapolder in januari 1945 heb ik veel hulp van Fien en zijn gezin ontvangen. Dat ligt nog vers in ons geheugen. Niemand had toen kunnen denken dat de vaardige landbouwer ons zo snel zou ontvallen. Wij wensen zijn vrouw Pita en de kinderen veel sterkte toe met dit verlies.

Op 20 oktober moest ons lid Jan van Duuren na ernstige lichaamklachten in het ziekenhuis worden opgenomen. Al in de ambulance bleek dat zijn toestand zeer ernstig was. Aanvankelijk werd longontsteking geconstateerd. Kort daarna werd de familie opgeroepen naar het ziekenhuis te komen. Daar bleek dat contact tussen Jan en zijn kinderen nauwelijks meer mogelijk was. Kort daarop is hij overleden. Jan is 83 jaar geworden. Gesteld kan worden dat hij geheel onverwachts uit het midden van zijn kinderen en familie is weggenomen. Al vanaf de oprichting was Jan belangstellend lid van onze vereniging. We wensen zijn kinderen en familie veel sterkte toe met dit verlies.

Agenda Ledenavond, 24 november

Noteer alvast in uw agenda !

Ledenavond op 24 november 2011 in het jeugdgebouw van de Ned. Hervormde Kerk aan de Schoolstraat.
Aanvang 19:30 uur.

1. Opening en mededelingen door de voorzitter
 - vaders erfgoed
 - stand van zaken aankoop weegbrug
 - enz.
2. Rondvraag
3. Presentatie door Jan Geldof
(ondermeer bekend van de Oranjekamer)
Onderwerp : Bezoeken van het Koninklijk Huis aan Zeeland in de loop der jaren met o.a. oude polygoonbeelden.
4. Pauze
5. Vervolg presentatie door Jan Geldof
6. Sluiting

Correctie

Correctie Cronicke 22 – april 2011: De volgorde van de namen kinderen Verwijs is: Marien, Bram, Henk, Johannes en Adriaan Verwijs.

Oproep e-mailadressen

Geachte leden,

De Cronicke komt gemiddeld twee à drie keer per jaar uit. Als er tussentijds belangrijke zaken te melden zijn die de leden aangaan, is het gemakkelijk als we beschikken over een e-mail adres. Heel veel e-mail adressen zijn al bekend bij de secretaris en penningmeester.

Deze adressen kunnen al achterhaald zijn i.v.m. een gewijzigd e-mail adres. We kunnen op deze wijze dus nog een update maken om weer van ieder lid het juiste digitale adres te hebben. Daarom het verzoek aan de leden hun e-mail adres te mailen naar onderstaand bestuurslid Han Quist met vermelding van Naam – Straat en huisnummer – Woonplaats - E-mail adres.

Het adres erbij is dan namelijk gemakkelijk te controleren omdat veel leden uit een zelfde familie komen, zoals Verwijs, Quist, Reijngoudt, Van der Velde enz.

Een vergissing is dan gemakkelijk gemaakt. Dat willen we uiteraard voorkomen. Natuurlijk kan het zijn dat u geen computer bezit. Voor diegenen is dit verzoek dus niet van toepassing.

Ook kan het zijn, dat u om privacy reden geen e-mail adres wilt of kunt geven. Natuurlijk hebben wij daar begrip voor. U kunt de gevraagde gegevens sturen naar het e-mail adres van Han Quist te weten : hquist@zeelandnet.nl

Namens het bestuur alvast bedankt.

Betaling contributies

Tot op heden zijn er nog een klein aantal leden die hun contributie over 2011 nog niet hebben voldaan. We willen u vriendelijk vragen om deze betaling alsnog zo spoedig mogelijk te voldoen. Betaling kan geschieden op rekeningnummer 3402.12.489 t.n.v. Heemkundekring Sint Philipsland. De kosten betreffen € 11,50 als u alleen lid bent of € 16,- als u gezinslid bent. Bij het overmaken gelieve uw lidnummer(s) vermelden. Voor de verwerking, graag voor 15 november 2011 overmaken. Bij voorbaat dank.

Met vriendelijke groet,
Janny Kempeneers-Kaashoek

Beeldbank op website

Al bijna sinds de oprichting van onze heemkundekring zijn we actief op het wereldwijde web. Als heemkundekring zijn we momenteel bezig om de mogelijkheden te bekijken om een beeldbank aan onze website toe te voegen. Geïnspireerd door andere heemkundekringen die al over zo'n beeldbank beschikken hebben we inmiddels contacten gelegd met iemand die een dergelijk systeem heeft ontwikkeld. We mogen geheel kosteloos gebruik maken van de software die hij heeft ontwikkeld.

De bedoeling is om de software eerst op onze webruimte te installeren en vervolgens enkele testen uit te voeren. In een later stadium worden daadwerkelijk foto's toegevoegd aan de beeldbank en is deze voor iedereen te bezoeken. Op deze manier willen we ons uitgebreide fotoarchief delen met de buitenwereld. Uiteraard zullen we u op de hoogte houden over de vorderingen.

Jan-Willem Kempeneers, webmaster

Abraham Wissepolder, de laatste bedijking met handkracht

Crisis, het is bijna niet te geloven dat het woord dagelijks in de kranten en in de overige media de boventoon voert. ‘Bezuinigen’ is een woord dat een direct gevolg is als het woord ‘Crisis’ wordt gebruikt. Het is al enkele jaren aan de gang. Het begon met de banken, die moesten geholpen worden. Onze guldens hebben we nu al een jaar of tien geleden voor euro’s ingewisseld. Dat was geen crisis, nee dat moest meer stabiliteit brengen in het economisch beleid van de West Europese landen die zich daarbij hadden aangesloten. We moesten dat meer in een groter beleid zien dan in ons huishoudboekje. Velen vonden het wel een beetje huiverig, dat ze hun vertrouwde gulden in moesten leveren voor de euro. Maar na een korte periode was het toch wel makkelijk dat je zowel in binnen- als buitenland met de euro in de winkels terecht kon. Niet allemaal. Overal hoorde je de kreet: “De guldens zijn euro’s geworden”. Bijna iedereen sloeg aan het omrekenen, maar het was een kwestie van gewend worden.

Door Jan Kempeneers

In 2008, kreeg Noord Amerika ineens te maken met een bankencrisis. In miljoenen werd niet meer gerekend. Met vele miljarden dollars werden de banken ondersteund om de zaak vooral maar draaiende te houden. In de eurozone was het net zo, ook daar werd met miljarden euro’s geschoven, vooral naar Griekenland. Maar er was geen zalf aan te strijken. De euro’s verdampten als sneeuw voor de zon. Maar een geluk, ze beloofden met klem dat ze op de duur weer afgelost zouden worden.

Maar een aantal landen bleef de hand open houden om toch vooral maar niet in het begrotingstekort naast de boot te vallen.

Crisis, ja we zitten weer in een crisis. De vervroegde uittreding (vut), dat kan nog wel, maar dan moet toch wel een bepaald percentage van de uitkering worden ingeleverd. De A.O.W. leeftijd zal in fases naar 67 jaar moeten.

De zorg, de eigen bijdrage, het pgb en veel andere sociale tegemoetkomingen, er zal aan gesleuteld worden om in deze

regeerperiode 18 miljard te kunnen bezuinigen.

We zouden bijna vergeten dat we het over Heemkunde hebben. “De crisis van de jaren dertig”. Ook daar wordt nog over gepraat. Gelukkig laten de gevolgen van de huidige crisis nog niet zien wat het toen voor de arbeiders klasse teweeg heeft gebracht. De werkloosheid sloeg van alle kanten toe. Ook hier moet ik weer noemen dat een groot aantal gezinnen het platteland verruilde voor de stad om daar werk te vinden. Op ons schierei-

De Rijksweg vanaf de Oostdijk naar de Veerhaven in Anna Jacobapolder werd aangelegd in werkverschaffing. In vergelijking met andere werken, verdienden ze een redelijk loon. Het kon oplopen tot 18 gulden per week.

De Bruintjeskreek aan de Noordwesthoek wordt gedicht. Op de achtergrond de Boomdijk langs de Willempolder.

land Sint Philipsland haalde men alles uit de kast om werk te vinden dat in werkverschaffing kon worden uitgevoerd. Op de begraafplaats aan de Oostdijk werd het zuidoostelijke gedeelte opgehoogd. Het zand werd op een plaat aan de overzijde van de Krabbenkreek gehaald en vervolgens vanaf de haven met kruiwagens naar de begraafplaats gebracht. In 1949 werd dit deel opnieuw in gebruik genomen. In 1933 is begonnen met de aanleg van een betonweg langs de Slaakdam. Deze drie kilometer lange weg werd in 1935 geopend. Zowel de Slaakdam als het gedeelte vanaf de Oostdijk naar Anna Jacobapolder, dat in 1938 gereed kwam, werd gedeeltelijk in werkverschaffing uitgevoerd. Het stukje door de Henriëttepolder moest toen nog onteigend worden. Landbouwer Stols wilde dat aanvankelijk tegenhouden, maar vanaf medio 1942 kon het verkeer bij de tramhalte recht door naar Anna Jacobapolder. Verder werden vóór 1935 in en buiten het dorp nog een aantal krek en watergangen in werkverschaffing gedempt en gerioleerd.

De Abraham Wissepolder

Het bestuur van het waterschap Rumoirt richtte zich echter bij monde van haar voorzitter Abraham Wisse tot de autoriteiten om het schor ten zuiden van de Anna Jacobapolder te bedijken. Met nadruk werd gewezen op de dijk, die het schor scheidde van de Anna Jacobapolder. Deze moest hoognodig worden verzwakt. Dat was niet nodig als het schor bedijkt zou worden. Kortom, de vraag van het waterschap werd gehonoreerd. De bedijking van het zuiderschor kon door het aanleggen van een dijk van de Noordwesthoek in de Oudepolder tot de zogenaamde Boomdijk bij de Willempolder een aanvang nemen. Bij het begin van de werkzaamheden ging men het in te polderen schor “de Saar” noemen, naar het betwiste Saar-gebied tussen Duitsland en Frankrijk, waar toen tussen de twee landen over gebakkeleid werd. Temeer omdat de werkeloosheid zo nijpend was, werd al snel een aanvang genomen met de

werkzaamheden. Van elk gezin mocht alleen de kostwinner zich melden op het werk. Waren er nog meer volwassen mannelijke werknemers in hetzelfde gezin, zij kwamen niet aan bod. De arbeiders die in aanmerking kwamen om hieraan te werken ontvingen daarvoor f11,50 per week. Er werkten veel mannen uit Flupland, maar ook een aantal mannen uit naburige plaatsen, die kostwinner waren, mochten eraan werken. Het was een ruoerige tijd. De arbeiders hielden het netjes, maar ze kwamen bij de verkiezingen voor de gemeenteraad in 1935 wel met een eigen partij uit. De lijsttrekker was Pieter Mol, die zich al vanaf zijn jonge jaren voor de arbeiders had ingezet. Het resultaat was dat ze met vier van de zeven zetels in de gemeenteraad kwamen. Na de wethoudersverkiezingen die daarop volgden ging Pieter Mol in 1935 meteen deel uit maken van het college. Bij de drie leden die naast de arbeiders hun raadszetel behielden ontstond ongerustheid dat ze buiten het college zouden blijven. Dat

was niet zo. We mogen u daarvoor verwijzen naar de notulen van de gemeenteraad van september 1935, waarin een rede van A. Verwijs is opgenomen die hij uitsprak namens de fractie van de landarbeiders. Burgemeester H.P. Kleppe ging deze raadsperiode met een landbouwer en een landarbeider tot 1939 het college vormen.

Er is over de daarop volgende periode veel bekend, waarover al veel is gepubliceerd. De Tweede Wereldoorlog met al zijn narigheden volgde daarop. Ik zal daarover niet verder uitweiden. De oorlogsschade werd aangepakt. Deze was

nog niet eens volledig voltooid toen de Ramp van 1 februari van 1953 ons trof. Sint Philipsland werd zwaar getroffen. Na rouw en verdriet over de slachtoffers kwam de leefbaarheid en de werkgelegenheid voor onze inwoners weer op gang. Na de oorlog werd Pieter Mol eerst vier jaar lid van de gemeenteraad. In 1949 werd hij opnieuw wethouder. Met wethouder L.J. van Nieuwenhuijzen, (later M. Reijngoudt) en burgemeester L.J. de Jonge vormde hij het college van B en W. Toen burgemeester G. van Velzen te Sint Philipsland op 5 mei 1966 werd geïnstalleerd was wethouder P. Mol nog in functie.

Blijkbaar stelt de onderstaande foto een belangrijke vergadering of hoorzitting voor op het gemeentehuis van Sint Philipsland. Zo te zien moet die vroeg in de jaren '30 van de vorige eeuw geweest zijn. Ik heb deze foto een aantal jaren geleden in bruikleen gekregen van Rinus van Dijke van Bouwlust, die inmiddels is overleden. Hij kon mij zelf ook niet vertellen bij welke bijeenkomst of welke activiteit deze foto gemaakt is. Mocht iemand van u deze foto herkennen of een vermoeden hebben bij welke gelegenheid deze foto is gemaakt, dan zou ik dat graag van u vernemen.

Peën botte in of akke

Als de voorman 's morgens om negen uur riep:

“ete ôôr”, dan deë ze d'r knapzak open. De mêesten tied waere de boterammen in 'n ofgescheurde krante hewonne in dan in de knapzak hedaë. Vò à j'n open dé, êêst j'n anden an d'r broekspupen of an d'r oliepupe ofvehe. À ze de mêeste slik mee 'n bitje hras of peeblaeren van d'r viengers hedaen ao, dan aelden ze de boterammen mee stroopvet d'r op in un bitje kooien in 'n stik peskop uut de krante. Stroopvet op je boteram, mee 'n stikje kemiene kaes d'r bie, dat was ôôk lekker. Je was dan 's ochens à 'n paer uren bezig hewist, in 'n boteram of viere wiere dan minstens à nae binnen heschranst. Moeder ao d'r dan ôôk wè's 'n knuufje in

'n stikje peskop bie hedaë vò de artelukheit. À de mannen 't binnen ao ieuwe ze nog even de'r pette vò d'r ôôhen om te danke. Daenae noch even 'n praetje tot à d'n êêsten errebeier of de vòôrman anstalten maekte om te behinne, dan hienge ze wée nae d'r jôôie, in dan konne ze d'r wêê tehenan tot vuuf vò twaoleve. Dan op de fiets nae durp waer à moeder de vrouwe de middugpot inmiddels bienae klaer ao. Oôlf tweë moste ze wêê op d'r weruk weeze. Un uur of drieë, ôôlf viere ieuwe ze wee even schof, 'n blaesje pakke, noemden ze dat. t Leste schof duurde tot aolf zesse. Bie mekaore werrekten de mènsen nehen uren op 'n dag. Op zaeter-

dag vuuf uren, dat waere'r bie mekaore vuuftig in 'n weeke. Toen kwam à hauw de vrieje zaeterdag. In de landbouw wiere de zwaere trekpaeren opherruimd. D'r kwaeme trektors vò in de plekke. Zwaere meschienes kwaem 'r voor in de plekke. In plekke van nae 't land hienge de landerrebeiers nae de Rotterdamse aevers. Zeebôôten laeie in losse. Dokter Menger hieng waerschuwe vò 't n ôôhen bloed-druk. Minder vet ete. Hêên stroopvet mè Becel op je boterammen smaere, zo adviseerde de Fluplanse uusdocter.

Jan Kempeneers

Jan Walpot 'peën botte' 1923 (foto A.Mol)

'Zeelandia' van J. Faasse – Sint Philipsland geladen met suikerbieten.

Marien Steijn 'peën' menne op 'd Ôôhe Bôômen (foto A. Mol)

Dingeman en Kees de Rooi, schafttijd.